

Ο ΕΓΚΩΜΙΑΣΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΓΡΗΓΟΡΙΟΥ ΤΟΥ ΠΑΛΑΜΑ ΓΙΑ ΤΟΝ ΑΓΙΟ ΔΗΜΗΤΡΙΟ.

Γράφει ο Βασίλειος Γ. Βοζάκης, Θεολόγος Καθηγητής.

Στην αγιολογική γραμματεία (Μαρτύρια, Θαύματα, Υμνογραφικά κείμενα, Εγκωμιαστικοί Λόγοι) την αναφερόμενη στον Μεγαλομάρτυρα και Μυροβλήτη Άγιο Δημήτριο, τον Πολιούχο της συμβασιλεύουσας πόλεως της Θεσσα-λονίκης, μεταξύ των άλλων αριστουργημάτων, που δημιούργησε η θερμή πίστη και ευλόγησε η Χάρη του Θεού, ως πολύτιμος μαργαρίτης ξεχωρίζει ο Εγκωμιαστικός Λόγος του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά. Το εγκώμιο αυτό είναι γνωστό ως «Ομιλία ΜΓ΄ (43) Εις τον εν αγίοις μεγαλομάρτυρα και θαυματουργόν και μυροβλήτην Δημήτριον»¹. Χρονολογικά πρέπει να τοποθετηθεί μεταξύ των ετών 1355 - 1359, εποχή κατά την οποία ο Άγιος

Γρηγόριος είχε οριστικά εγκατασταθεί στη Θεσσαλονίκη ως Αρχιεπίσκοπός της².

Ο Άγιος Γρηγόριος στην εισαγωγή του Εγκωμιαστικού Λόγου του κατά-τάσσει τον Άγιο Δημήτριο ανάμεσα στους Μεγαλομάρτυρες της Εκκλησίας, οι οποίοι ανήκουν στην ευρύτερη κατηγορία «των Χριστού μαρτύρων»³. Αλλά και μεταξύ των Μεγαλομαρτύρων ιδιαίτερως τιμητική θέση κατέχει «ο μάλιστα σήμερον παρ' ημών υμνούμενος και τιμώμενος»⁴, δηλαδή αυτός που σήμερα υμνούμε και τιμούμε. Ο Ιερός Πατήρ Γρηγόριος ο Παλαμάς στη συνέχεια παραθέτει μια σειρά από εγκωμιαστικούς προσδιορισμούς για τον Άγιο, που με έμμεσο τρόπο παραπέμπουν σε βιογραφικά στοιχεία τού τιμώμενου Αγίου. Τον αποκαλεί «ο αυτόχθων»⁵, αφού ήταν γεννημένος στη Θεσσαλονίκη, καταγόμενος από τις πλέον διαπρεπείς ελληνικές οικογένειες της πόλεως. Τον ονομάζει ο «ημεδαπός πολιούχος»⁶, μια και αποτελεί τον Προστάτη των Θεσσαλονικέων.

Αλλά ταυτόχρονα είναι και «το μέγα της οικουμένης θαύμα»⁷, αφού τον τιμάει και τον αγαπάει όλος ο Ελληνισμός, αλλά και οι απανταχού της οικουμένης Ορθόδοξοι. Παράλληλα είναι και «το μέγα της Εκκλησίας ωράϊσμα»⁸, δηλαδή το εγκαλλώπισμα της Εκκλησίας. Τον χαρακτηρίζει επίσης ως «ο πολύς τα πάντα και θαυματουργός και μυροβλήτης Δημήτριος»⁹. «Ο πολύς τα πάντα ... Δημήτριος», διότι οι ακροατές του εγκωμίου γνώριζαν ότι ο βίος του Αγίου ήταν έξοχος σε όλα και πλήρης αρετών. Τον αποκαλεί θαυματουργό, διότι και πριν, αλλά ιδίως μετά το μαρτύριό του ο Κύριος δια μέσου αυτού θαυματουργεί. Αλλά και Μυροβλήτη, αφού ο Τριαδικός Θεός ανέδειξε το μαρτυρικό του σώμα σε ανεξάντλητη πηγή μύρων. Με μια μεταφορική εικόνα παρουσιάζει τους Άγιους Μάρτυρες της Εκκλησίας σαν τον έναστρο ουρανό και μεταξύ αυτών των άστρων ο Άγιός μας είναι «φωστήρ ... μέγας»¹⁰, μεγάλος και λαμπερός αστήρ.

Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς - έχοντας διακριθεί σε όλο τον βίο του για την ανυπόκριτη ταπείνωσή του - απευθυνόμενος στους ακροατές του τούς εξομολογείται ότι αισθάνεται τον εαυτό του ανεπαρκή για να εγκωμιάσει επάξια τον Μεγαλομάρτυρα Δημήτριο. Γι' αυτό τους εξηγεί ότι, παρόλο που

δεν θεωρεί τον εαυτό του επαρκή να διατυπώσει εγκώμιο αντάξιο προς την αγιότητα και την αξεπέραστη αξία του Μυροβλύτου, ο πόθος του να τιμηθεί ο Άγιος και η αίσθηση του χρέους είναι αυτά που τον πιέζουν και δεν τον αφήνουν να μην εκφράσει με τον παρόντα εγκωμιαστικό λόγο τον θαυμασμό για το μεγαλείο του Μάρτυρος, το οποίο όμως ξεπερνάει τη δυνατότητα κάθε λόγου¹¹. Όμως θα ομιλήσει, και με τη βοήθεια του Θεού, «συν Θεώ»¹², θα προσπαθήσει να παρουσιάσει όλα τα χαρίσματα του Θεού που συγκέντρωνε στο πρόσωπό του ο Άγιος.

Ως πατρίδα του Μεγαλομάρτυρα κατονομάζει τη Θεσσαλονίκη. Όπως όμως εξηγεί στους ακροατές του, αν και θα μπορούσε να εγκωμιάσει την κορυφαία αυτή πόλη, η οποία μέσα στο όνομά της φέρει το όνομα της νίκης, όμως αυτό είναι περιττό, διότι δεν έχει ανάγκη ο λόγος του να προσθέσει επαίνους τέτοιου είδους στον «ούτω μέγαν»¹³ Άγιο Δημήτριο. Άλλοι εγκωμιαστές του Αγίου, όπως ο Νικηφόρος Γρηγοράς - σύγχρονος του Αγίου Γρηγορίου Παλαμά - αφιερώνουν αρκετούς λόγους για τη συμβασιλεύουσα, προφανώς για να τιμήσουν τους Θεσσαλονικείς ακροατές τους επαινώντας την ιδιαίτερη πατρίδα τους¹⁴. Επίσης ο Άγιος εγκωμιαστής διευκρινίζει ότι θα μπορούσε να είχε αναφερθεί στο εγκώμιό του στην ένδοξη καταγωγή και τη λαμπρότητα των προγόνων του Αγίου και ειδικότερα των γονέων αυτού. Αλλά ούτε κι από τέτοιου είδους επαίνους έχει ανάγκη ο θαυματουργός Άγιος, αφού αυτός τιμάει όλους εκείνους ασύγκριτα περισσότερο. Τί «κόσμημα» έχει να προσφέρει προς στολισμό του η καταγωγή του, «σ' αυτόν που επεκόσμησε όλη την οικουμένη, ακόμη και τον άνω κόσμο»¹⁵; Τί ανάγκη λοιπόν έχει ο Άγιος από γήινου χαρακτήρα "κοσμήματα", όπως η ξακουστή πατρίδα και η λαμπρή γενιά, αφού εκείνος διαθέτει ανώτερα και πνευματικά; Ποια είναι αυτά; Πρώτο αναφέρει ο Άγιος Γρηγόριος την ισχυρή πίστη, δεύτερο την άπειρη Χάρη του Θεού και τρίτο τον αναφαίρετο πλούτο των θείων αρετών¹⁶. Όπως επισημαίνει ο εγκωμιαστής του Αγίου Δημητρίου, ο Άγιος «απ' αρχής άχρι τέλους»¹⁷ αγωνίσθηκε φιλότιμα και όσο του επέτρεπε η ανθρώπινη φύση του. Και μάλιστα από πολύ νωρίς, ήδη από την παιδική του ηλικία. Τον παρομοιάζει με μία σταθερή στήλη του καλού, καθώς και με άγαλμα αρετής. Άγαλμα, όχι όμως ακίνητο, αλλά γεμάτο ζωή¹⁸. Υπήρξε ο Άγιος «βίβλος ζώσα και λαλούσα»¹⁹ τη διδασκαλία που οδηγεί προς το

καλύτερο, δηλαδή εκεί όπου επιθυμεί να κατευθύνει τον άνθρωπο ο Χριστός. Αποτελούσε ένα κράμα όλων των καλών που προξενούσε μεγάλη ωφέλεια σε όλους τους συνανθρώπους του²⁰. Κι αν και ήταν νέος, είχε αποκτήσει σύνεση και αρετές σαν να είχε κάνει πολυετείς αγώνες και να βρισκόταν σε προχωρημένη ηλικία, κατά το λόγο του σοφού Σολομώντα²¹.

Την εποχή που μαρτύρησε ήταν σε πολύ νεαρή ηλικία, «νεανίας απαλός»²², χωρίς καν να έχει φθάσει στην ανδρική ηλικία, όπως σημειώνει ο Παλαμάς συγκρίνοντάς τον με τον βασιλέα Δαβίδ²³. Η εξωτερική ομορφιά του προσώπου του ήταν μεγάλη, αλλά δεν μπορούσε να συγκριθεί με την εσωτερική και αθέατη ομορφιά που έκρυβε μέσα στην ψυχή του, την οποία όμως ο Θεός είδε και τον κατέστησε κατοικητήριό του²⁴. Ο Άγιος Γρηγόριος εδώ αναφέρεται στην είσοδο και παραμονή του Θεού μέσα στην ψυχή μας, η οποία επιτυγχάνεται με τη Θεία Χάρη και την επάξια συμμετοχή στα Μυστήρια της Εκκλησίας, κατά το μέτρο που κάθε άνθρωπος έχει καταστήσει τον εαυτό του δεκτικό και άξιο αυτής. Όπως αναφέρει και ο Άγιος Ιωάννης ο Θεολόγος : «Ο Θεός αγάπη εστί και ο μένων εν τη αγάπη εν τω Θεώ μένει και ο Θεός εν αυτώ»²⁵. Ο Θεολόγος του φωτός Άγιος Γρηγόριος με βάση τη διδασκαλία της Εκκλησίας τονίζει ότι, ενώ η ουσία του Θεού παραμένει αμέθεκτη και άγνωστη, είναι δυνατή η γνώση των ενεργειών Του. Ο Θεός λοιπόν έρχεται σε επικοινωνία με τον κόσμο και τον άνθρωπο. Αυτοί που μετέχουν των ενεργειών του Θεού θεώνονται, αναφέρει σε ένα άλλο έργο του, την Απολογία.

Επαινώντας με δικαίους επαίνους ο Άγιος Γρηγόριος τον Θεσσαλονικέα Μεγαλομάρτυρα αναφέρει ορισμένα από τα χαρίσματά του: «διδάσκαλος και απόστολος σοφός και παρθένος και όσιος ... πάγκαλος τε και παναμώμητος»²⁶. Πλούσια τα "τάλαντα", που έλαβε από τον Θεό, τα οποία και πολλαπλασίασε, όπως και οι δύο φρόνιμοι δούλοι στην παραβολή των ταλάντων, έτσι ώστε, όπως αναφέρεται στο εγκώμιό του, «φύσει και σπουδή και χάριτι λαμπρυνόμενος»²⁷. Δηλαδή ο Άγιος έδειχνε λαμπρότητα και εξαιτίας του χαρακτήρα του, της φροντίδας του, αλλά και της χάριτός του. Ο μακαριστός Καθηγητής της Θεολογικής Σχολής του ΑΠΘ Αντώνιος Παπαδόπουλος εύστοχα επισημαίνει: «ο άριστος συνδυασμός λόγων και έργων, η έξαρσις εν αυτώ

των αρετών της αγνότητος και της παρθενίας έδιδε το δικαίωμα εις τους εγκωμιαστάς να προβάλλουν τον Άγιον Δημήτριον ως πρότυπον μοναχικού βίου, ιδιαιτέρως κατά τον ΙΔ΄ αιώνα... Επρόβαλλον τον Άγιον ως το ιδεώδες του ασκητισμού, δια να υπερασπίσουν εν τω προσώπω αυτού τον κατηγορηθέντα υπο του Βαρλαάμ ορθόδοξον μοναχισμόν»²⁸.

Ο άριστος γνώστης της Αγίας Γραφής, Παλαμάς, για να εξάρει τη μορφή του Αγίου, τον συγκρίνει με μια από τις γνωστότερες και συμπαθέστερες μορφές του κόσμου της Παλαιάς Διαθήκης, τον πολύαθλο Ιώβ. Αυτό που είχε ειπωθεί για τον Ιώβ τον Αυσίτη ισχύει και για τον Μάρτυρά μας: «ουκ ην όμοιος επί της γης»²⁹. Δηλαδή την εποχή εκείνη δεν υπήρχε επάνω στη γη όμοιος και ισάξιος με τον Άγιο Δημήτριο³⁰. Ο Ιώβ στους προ Χριστού χρόνους υπήρξε «άμεμπτος γαρ, δίκαιος, ευσεβής»³¹, όπως αναδείχθηκε και ο Άγιος Δημήτριος σε κατοπινούς χρόνους. Όμως συγκρίνοντας τον δίκαιο Ιώβ με τον Άγιο Δημήτριο, ούτε καν ο τόσο σπουδαίος σε αρετές Ιώβ δεν είναι όμοιος με τον Άγιο της Θεσσαλονίκης. Γιατί όμως, θα αναρωτηθεί ο ακροατής ή ο αναγνώστης της Ομιλίας; Το συμπέρασμα του Αγίου Γρηγορίου δεν είναι αυθαίρετο, ούτε προέρχεται από απερίσκεπτο ζήλο ούτε και αποτελεί μια ρητορική υπερβολή. Εντοπίζει δύο λόγους για τους οποίους δικαιολογημένα και χωρίς να αδικεί τον Ιώβ τον κατατάσσει στη δεύτερη θέση. Ο Ιώβ, όπως είναι γνωστό, ήταν έγγαμος και είχε και παιδιά. Συνεπώς δεν είχε τον έπαινο της παρθενίας, αυτόν που είχε ο Άγιος Δημήτριος και τον ανέδειξε «στεφανίτην»³², δηλαδή νικητή που έχει στεφανωθεί και «τοις περί Θεόν αγγέλοις εφάμιλλον»³³, εφάμιλλο με τους αγγέλους που είναι γύρω από τον Θεό. Βεβαίως ο Ιώβ κτυπήθηκε από βαριά ασθένεια, καθώς επέτρεψε ο Θεός να πειρασθεί, και γέμισε το σώμα του από πληγές. Εδώ ο ομιλητής, προλαβαίνοντας την όποια αντίρρηση, που θα δημιουργούσε η σκέψη κάποιων ακροατών ότι αντίστοιχα ο Άγιος Δημήτριος δεν υπέφερε από κάποια αρρώστια, επεξηγεί: και εκείνος πάλεψε ενάντια στο κακό «και μέχρις αίματος εις τέλος ... αγωνιζόμενος»³⁴.

Δεύτερος λόγος που αποδεικνύει την ανωτερότητα του Θεσσαλονικέως Αγίου είναι το ότι ο Ιώβ δεν είχε επαινεθεί ποτέ για τη μόρφωσή του, την οποία όμως κατείχε ο Άγιος Δημήτριος «μετά της του Πνεύματος χάριτος

κερασθείσαν»³⁵. Η κοσμική σοφία του Αγίου ήταν αναμεμιγμένη με τη Χάρη του Αγίου Πνεύματος. Για να μας δώσει παραστατικότερα να κατανοήσουμε το πώς τις χρησιμοποιούσε, ο εγκωμιαστής μας προσφέρει μία σειρά από μεταφορές. Στα "χέρια" του Αγίου μόρφωση και Χάρη του Θεού γίνονταν όπλο και φρούριο, οικοδομικό εργαλείο, αλλά και γεωργικό, όπως η αξίνα και το αλέτρι, και αν προτιμάς πένα για γραφή, αλλά και δίκτυ των αλιέων³⁶. Η κοσμική σοφία σε συνδυασμό με την θεία Χάρη τον ανέδειξε σε διδάσκαλο των Χριστιανών. Ο Καθηγητής Αντώνιος Παπαδόπουλος είχε διατυπώσει επί του προκειμένου τις ακόλουθες αξιολογες παρατηρήσεις : «Το αξίωμα τούτο του διδασκάλου τονίζεται ιδιαιτέρως υπό του Γρηγορίου Παλαμά και των μετ' αυτόν μυστικών θεολόγων. Την προς τον Θεόν οικείωσιν δεν φέρει η πολυμάθεια, αλλ' η καθαρότης της καρδίας. Ο Άγιος Δημήτριος δια της καθαρότητος της καρδίας του εγνώρισε τον Θεόν και ανεδείχθη ούτω διδάσκαλος έξοχος, όντως σοφός»³⁷.

Ο Μυροβλήτης με «τη σαγήνη του λόγου»³⁸ του ήταν σαν να άπλωνε αλιευτικό δίκτυ, και με αυτό "αλίευσε" για τον Χριστό τη Θεσσαλονίκη, την Αττική, την Αχαΐα και όχι μόνο αυτές, αλλά όλη την περιοχή όπου και μετά το μαρτύριό του σκορπίζει σ' αυτήν τα μύρα, τα θαύματά του και την άφθονη χάρη του. Ήταν λοιπόν ο Άγιος Δημήτριος «ευωδία Χριστού»³⁹. Αυτή η ευωδία του Χριστού, αν και ήταν ίδια προς όλους, όπως αναφέρει ο Άγιος Γρηγόριος από την Β' προς Κορινθίους «εν τε τοις σωζομένοις και εν τοις απολλυμένοις και τοις μεν οσμή θανάτου εις θάνατον, τοις δε ζωής εις ζωήν»⁴⁰. Γι' αυτούς που όδευαν στην απώλεια, δηλαδή παρέμεναν στην ειδωλολατρεία, η ευωδία του Χριστού, που σκορπούσε ο Μυροβλήτης ως κήρυκας του Ευαγγελίου, ήταν οσμή θανάτου. Γιατί εκείνοι ήταν πνευματικά νεκροί και όδευαν προς τον θάνατο, προς τη δυσωδία της κολάσεως και την αιώνια απώλεια. Ενώ για εκείνους που σώζονταν, αποδεχόμενοι τη χριστιανική πίστη που διέδιδε ο Άγιος, ήταν οσμή ζωηφόρος κι έτσι όδευαν προς τη χώρα των ζώντων, δηλαδή τον Χριστό.

Για να ζωντανέψει στη φαντασία των ακροατών του τον αποστολικό κόπο που έκανε ο Πολιούχος της Θεσσαλονίκης ως διδάσκαλος του Ευαγγελίου, ο Παλαμάς χρησιμοποιεί πληθώρα παραστατικών εικόνων⁴¹. Σ'

αυτές παρουσιάζεται ο Άγιος: να καλλιεργεί σαν αγρό τις ψυχές των ανθρώπων· να γίνεται αλιεύς που αλιεύει ψυχές κατά τον λόγο του Χριστού στον Απόστολο Πέτρο⁴²· να ασχολείται με το κυνήγι όχι των θηρίων, αλλά το σωτήριο κυνήγι ψυχών· να οικοδομεί ναό για τον Θεό, αλλά με ζωντανούς λίθους τους ανθρώπους που πίστεψαν· να οργανώνει πνευματικό πόλεμο εναντίον των ορατών εχθρών του Χριστού, οι οποίοι πάντοτε συνεπικουρούνται από τους αόρατους εχθρούς. Και, όπως τον Πρωτομάρτυρα Στέφανο, έτσι και τον Μεγαλομάρτυρα Δημήτριο ουδείς μπορούσε να τον αντιμετωπίσει στη «σοφία και τω πνεύματι ω ελάλει»⁴³. Είδαμε λοιπόν ότι ο Άγιος Γρηγόριος επαινεί τη σοφία του Αγίου Δημητρίου, αλλά τονίζει και το συνδυασμό της με τη χάρη του Αγίου Πνεύματος. Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς αποδεχόταν τη μελέτη της κοσμικής σοφίας, την οποία όμως δεν απολυτοποιούσε, αλλά, όπως όλοι οι Πατέρες της Εκκλησίας, τη θεωρούσε απλή προπαιδεία. Σε αντίθεση με τον Λατινόφρονα Βαρλαάμ και τους αντιησυχαστές που έδιναν την υψηλότερη θέση στους φιλοσόφους και στη σοφία του κόσμου τούτου, οι Ησυχαστές, όπως ο Άγιος Γρηγόριος, έδιναν το προβάδισμα στην Αγία Γραφή και τους Πατέρες της Εκκλησίας, δηλαδή στην αυθεντία της εμπνεόμενης από το Άγιο Πνεύμα διδασκαλίας. Οι αντιησυχαστές υποστήριζαν ότι η δυνατότητα κάθε γνώσεως πρέπει να στηρίζεται στη δύναμη του ορθού λόγου.

Σύντομη αναφορά στα αξιώματα, στα οποία είχε αναδειχθεί ο Μάρτυρας, κάνει ο Άγιος Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης αναφέροντας την στρατιωτική στολή που φορούσε, καθώς και το υπατικό δακτυλίδι και τον επώμιο χιτώνα «τον υπατικόν ωρατίωνα»⁴⁴, τα οποία του είχε χορηγήσει εκείνη την εποχή ο Αυτοκράτορας Μαξιμιανός Ερκούλιος⁴⁵ αναβιβάζοντας τον στο αξίωμα του Υπάτου. Ως γνωστόν ο Άγιος Δημήτριος είχε τιμηθεί από τον Μαξιμιανό και με το αξίωμα του Δουκός, δηλαδή του στρατηγού της Θεσσαλίας⁴⁶, στην οποία ανήκε τότε και η Θεσσαλονίκη. Ο Μαξιμιανός Ερκούλιος, ερχόμενος από την Ιταλία, προκειμένου να συγκεντρώσει στρατεύματα για να αντιμετωπίσει τους Ισαύρους, βρέθηκε στη σημαντικότερη πόλη της Μακεδονίας, οπότε και τίμησε τον Άγιο Δημήτριο με τα παραπάνω αξιώματα. «Την στρατιωτική στολή και τον εν τη χειρί δακτύλιον και τον υπατικόν ωρατίωνα»⁴⁷, ο Παλαμάς μάς επεξηγεί ότι : «σύμβολα τελέσαι

λογίζομαι της παρά του όντος βασιλέως μυστικώς δεδομένης διδασκαλικής αξίας και προεδρίας τω μάρτυρι»⁴⁸. Δηλαδή ότι πιστεύει ότι όλα αυτά ήταν σύμβολα του διδασκαλικού και του καθοδηγητικού αξιώματος, που δόθηκαν μυστικώς στον μάρτυρα από τον αληθινό βασιλέα Χριστό. Και το τεκμηριώνει λέγοντας ότι μετά το Μαρτύριο του Αγίου η θεία Χάρη με τα αντικείμενα αυτά διενήργησε πολλά θαύματα. Όσον αφορά το «μυστικώς» ο Καθηγητής Αντώνιος Παπαδόπουλος παρατηρούσε ότι ο Άγιος Γρηγόριος εγκωμιάζει τον Άγιο Δημήτριο με τη γλώσσα των Ησυχαστών, των οποίων ήταν άλλωστε ο κύριος εκπρόσωπος⁴⁹.

Ως πραγματικούς υπευθύνους της διώξεως και του μαρτυρίου του Αγίου, ο Άγιος Γρηγόριος δεν θεωρεί τον Μαξιμιανό και τους άλλους ειδωλολάτρες. Εύστοχα, ως δεινός θεολόγος ο Παλαμάς κατονομάζει ως αίτιο και υποκινητή τους τον μισόκαλο και αρχηγέτη του κακού διάβολο, τον οποίο χαρακτηρίζει ως «τον εξ αρχής απατεώνα»⁵⁰, αφού αυτός από την εποχή των Πρωτοπλάστων προσπαθεί αδιάκοπα και με δολιότητα να πλανήσει το ανθρώπινο γένος, προκειμένου να το παρασύρει στην απώλεια. Όπως επεξηγεί σε άλλη του Ομιλία, ενώ ο Θεός δείχνει για την σωτηρία μας υπερβολική φιλανθρωπία και αγαθότητα, ο από την αρχή ανθρωποκτόνος διάβολος στράφηκε εναντίον των ανθρώπων από φθόνο και μίσος⁵¹. Το ίδιο κάνει και εδώ. «Εκμαίνει κατά του αντιπάλου της πλάνης τους υπηρέτας της πλάνης»⁵², δηλαδή ερεθίζει τους υπηρέτες της πλάνης εναντίον του Αγίου Δημητρίου, ο οποίος ήταν ο αντίπαλος της πλάνης. «Πλάνη» χαρακτηρίζει την ειδωλολατρεία ο μέγας αυτός Πατήρ της Εκκλησίας, αφού κατά την Ορθόδοξη Θεολογία πάντοτε πίσω από την ειδωλολατρεία, αλλά και την αίρεση, κρύβεται ο πλάνος και απατεών πονηρός. «Πάντες οι θεοί των εθνών δαιμόνια»⁵³, μας διδάσκει το βιβλίο των Ψαλμών. Ο Συμεών ο Μεταφραστής, ο σπουδαίος αυτός αγιολόγος του Βυζαντίου, αναφέρει ότι η «ειδωλική πλάνη» ως σύννεφο κάλυπτε όλο τον ουρανό και μέσα σ' αυτό το σκότος ως αστέρες λαμπεροί έφεγγαν οι Μάρτυρες.

Το αποστολικό έργο του Αγίου Δημητρίου, ο οποίος έλκυε ψυχές από τον χώρο της πλάνης και της απάτης των ειδώλων, για να παραδώσει αυτούς τους "κοπιώντες" και "πεφορτισμένους" στην αγκάλη του Χριστού "ίνα ανα-

παύσει"⁵⁴ αυτούς, ήταν κάτι που δεν μπορούσε να υποφέρει ο διάβολος. Έτσι υποκινεί «τους υπηρέτας της πλάνης»⁵⁵ να συλλάβουν τον αντίπαλο της πλάνης Δημήτριο, προκειμένου να προετοιμάσει πρόωρα τον θάνατό του. Νόμιζε ο μισάνθρωπος ότι έτσι θα ανακόψει την ιεραποστολική και φιλάνθρωπη δράση του Αγίου. Ως αιτία λοιπόν της συλλήψεως και φυλακίσεώς του, λέγει ο Άγιος Γρηγόριος, ότι στάθηκε το γεγονός ότι ο Άγιος Δημήτριος υπήρξε αντίπαλος της πλάνης και διώκτης της απάτης. Τον συλλαμβάνουν λοιπόν και τον οδηγούν στον Μαξιμιανό «τω βασιλεί της απάτης»⁵⁶. Τον ονομάζει έτσι, διότι τον θεωρεί ανάξιο του βασιλικού αξιώματος και παράλληλα αρχιερέα των ειδώλων⁵⁷. Έτσι ο τίτλος που πραγματικά του αρμόζει είναι: ο Βασιλιάς της απάτης και της ειδωλολατρίας, αφού ήταν όργανο του αρχηγού της απάτης και υποκινητής διωγμών εναντίον της αλήθειας, δηλαδή του Χριστού.

Ο Άγιος Γρηγόριος στο σημείο αυτό θα χρησιμοποιήσει μια πολύ παραστατική εικόνα. Ο Άγιος Δημήτριος με την παρουσία του και την ομολογία του μπροστά στον Μαξιμιανό «προς το του μαρτυρίου στάδιον αποδύεται Δημήτριος»⁵⁸. Ο οπλίτης του Χριστού Δημήτριος κατεβαίνει με θάρρος και παρρησία στο στάδιο του μαρτυρίου, προκειμένου να αντιμετωπίσει τους εχθρούς της πίστεως, όπως θα εισερχόταν στο στάδιο ένας μονομάχος, για να αγωνισθεί εναντίον των αντιπάλων του. Ο Άγιος Δημήτριος θα διεξάγει με γενναιότητα την πνευματική του μάχη εναντίον του πονηρού και των οργάνων αυτού, των ειδωλολατρών, έτσι ώστε να επιτύχει να στεφανωθεί ως νικητής από τον αθλοθέτη Χριστό.

Γνωρίζω καλά ότι ποθείτε να μάθετε τον τρόπο της κρατήσεως, πού και πώς αναζητήθηκε και συνελήφθηκε, λέει ο Άγιος Γρηγόριος⁵⁹. Αυτό δε σημαίνει φυσικά ότι οι ακροατές του - Θεσσαλονικείς οι περισσότεροι, αλλά και πιστοί από άλλα μέρη της Ελλάδος - δεν γνώριζαν τον βίο του προσφιλους σ' αυτούς Αγίου. Βεβαίως θα είχαν ακούσει πολλές φορές το Συναξάρι του Μεγαλομάρτυρα, συνάμα και ομιλίες αφιερωμένες στον Άγιο σε εκκλησιαστικές συνάξεις, αλλά και ως διήγηση στο σπίτι, στην αγορά, σε συζητήσεις κλπ. Η αγάπη τους όμως για τον Άγιο ήταν τόση που ποθούσαν να ακούσουν ακόμα μία φορά τις "αθλήσεις" του Μάρτυρος. Αλλά προπαντός προσδο-

κούσαν να απολαύσουν τις επεξηγήσεις και τους επαίνους που θα επιδαψιλεύσει η χαριτόβρυτος γλώσσα του Αρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, του δικαίως χαρακτηριζομένου ως νέου Χρυσοστόμου.

Τόπος λοιπόν συλλήψεως του Μεγαλομάρτυρα έγινε μία υπόγεια στοά. Αυτή φαίνεται ότι υπήρχε μέχρι τον 14ο αιώνα που εκφωνείται το εγκώμιο, αφού ο Παλαμάς αναφέρεται σ' αυτήν σε παρόντα χρόνο: «στοά τις εστιν υπόγειος»⁶⁰. Αν και ο χώρος ήταν πασίγνωστος στους Θεσσαλονικείς, ο Άγιος, για να γίνει σαφέστερος στους υπόλοιπους προσκυνητές, προσδιορίζει ότι αυτός ο υπόγειος χώρος βρίσκεται κάτω από το ναό «της Αειπαρθένου και Θεομήτορος»⁶¹. Ο ναός αυτός είναι δύσκολο να ταυτισθεί με έναν από τους υπάρχοντες σήμερα ναούς στη Θεσσαλονίκη. Ίσως να βρισκόταν κοντά στον χώρο όπου σήμερα βρίσκεται ο ναός της Παναγίας των Χαλκέων. Από εκεί, σύμφωνα με το αρχαίο έθιμο, όπως μαρτυρεί ο Άγιος Γρηγόριος, άρχιζε «δια της λεωφόρου»⁶², δηλαδή της Εγνατίας, η λιτανεία προς τιμή του Αγίου με το πλήθος των προσκυνητών να ψάλλει ύμνους προς τον Μυροβλύτη και να οδεύει προς το ναό τον αφιερωμένο σ' αυτόν.

Μετά απ' αυτή τη μικρή διευκρινιστική παρένθεση, ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς έρχεται να επεξηγήσει γιατί βρέθηκε ο Άγιός μας σ' αυτή την υπόγεια στοά. Υπενθυμίζει λοιπόν στους ακροατές του ότι ήταν η εποχή των σκληρών διωγμών εναντίον του Χριστιανισμού. Τότε δηλαδή που επικρατούσε η ασέβεια και δεν επιτρεπόταν η ελεύθερη εκδήλωση της ευσέβειας. Λέγοντας ασέβεια ο Άγιος Γρηγόριος εννοεί την ειδωλολατρεία, αφού σ' αυτήν οι άνθρωποι λάτρευαν και σέβονταν τα κτίσματα - δημιουργήματα ως θεούς και συνεπώς ασεβούσαν προς τον αληθινό Θεό. Ενώ ευσέβεια χαρακτηρίζει τον Ορθόδοξο Χριστιανισμό, αφού αυτός προσανατολίζει ορθά τη θρησκευτικότητα του ανθρώπου, οδηγώντας την ευσέβειά του προς τον μόνο αληθινό Θεό. Την εποχή λοιπόν των διωγμών αυτών, που είχε εξαπολύσει η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία, «ο μάρτυς»⁶³, εισερχόταν κρυφά και με προφυλάξεις σ' εκείνα τα υπόγεια, προκειμένου να μεταδώσει στους συγκεντρωμένους πιστούς το λόγο «της ουρανίου διδασκαλίας»⁶⁴. Την απόκαλεί ουράνιο διδασκαλία, γιατί σ' αντίθεση με την οποιαδήποτε θρησκεία, αλλά και αίρεση, που είναι δημιουργήματα του ανθρώπινου εγκεφάλου, ο

Χριστιανισμός είναι αποκάλυψη του Αγίας Τριάδος προς τους ανθρώπους. Για να κάνει λοιπόν κοινωνούς αυτής της θείας διδασκαλίας τους συνανθρώπους του ο Άγιος Δημήτριος χωρίς να δειλιάσει μπροστά σε κάθε κίνδυνο και περιφρονώντας κάθε απειλή και απαγόρευση, προσέτρεχε με προθυμία. Εδώ να προσθέσουμε ότι η αναφορά του Αγίου Γρηγορίου στην προθυμία του Μεγαλομάρτυρος να οδηγήσει προς τη σωτηρία όσο γίνεται περισσότερους αποσκοπεί να εξάρει την φιλεύσπλαχνο και ελεήμονα διάθεση που επεδείκνυε ο Άγιος όταν ήταν στη γη, αλλά και τώρα που έχει βρει παρρησία ενώπιον του θρόνου του Θεού.

Όχι σπάνια ο Άγιος Γρηγόριος χρησιμοποιεί παρομοιώσεις στις Ομιλίες του. Έτσι και εδώ επεξηγεί την ονομασία Καταφυγή συνδυάζοντάς την με τη δράση του Αγίου Δημητρίου και παρομοιάζοντας τον Μεγαλομάρτυρα με λιμάνι - καταφύγιο. Σ' αυτό το νοητό λιμάνι έσπευδαν - ως σε ασφαλές καταφύγιο - όσοι Θεσσαλονικείς εγκατέλειπαν την ασέβεια της ειδωλολατρικής ζωής, την οποία παρομοιάζει με φοβερή τρικυμία με πολλά κύματα: « πολυκυμάντου κλύδωνος»⁶⁵. Για να σωθούν λοιπόν κατέφευγαν στον Άγιο Δημήτριο «το πραγματικά ήρεμο λιμάνι της ευσεβείας, και τους μιλούσε ελεύθερα για τη χριστιανική θρησκεία... και έτσι ο ιερότατος μάρτυρας ήταν τότε η καταφυγή όλων εκείνων που προτιμούσαν την ευσέβεια»⁶⁶. Εδώ, ας μας επιτραπεί να κάνουμε την λογικοφανή υπόθεση ότι στον τόπο αυτό, που χρησιμοποιούνταν και ως χώρος λατρείας⁶⁷, οι τότε χριστιανοί θα είχαν ψάλλει πολλές φορές μαζί με τον Άγιο Δημήτριο τον 50ό Ψαλμό: «Κύριε κατάφυγη εγεννήθης ημίν». Κατεξοχήν καταφυγή αποτελεί ο Κύριος, αλλά και οι μιμητές Του κατά τον Παύλειο λόγο «μιμηταί μου γίνεσθε καθώς καγώ Χριστού»⁶⁸. Συνεπώς δικαίως και επαξίως ονομάζεται «καταφυγή» από τον Άγιο Γρηγόριο ο Άγιος Δημήτριος, αφού υπήρξε και γνήσιος μιμητής του ιδρυτή της Εκκλησίας της Θεσσαλονίκης Αποστόλου Παύλου, αλλά και φιλότητος μιμητής του Χριστού.

Βρισκόμαστε λοιπόν σε εποχή διωγμών των Χριστιανών, και συγκεκριμένα στις αρχές του 4ου αιώνα. Ο Άγιος Γρηγόριος κατονομάζει στο κείμενό του ως επίσημο επιβλέποντα των διωγμών τον Μαξιμιανό Ερκούλιο⁶⁹ - πληροφορία που επαληθεύεται ιστορικά. Βεβαίως η αρχική πρωτοβουλία για

την έκδοση το έτος 303 των σχετικών τριών διαταγμάτων, καθώς και το 304 του διατάγματος με το οποίο όλοι οι Χριστιανοί έπρεπε να θυσιάσουν στα είδωλα, ανήκε στον συναυτοκράτορά του, τον Διοκλητιανό⁷⁰. Αυτός εγκαταλείποντας την αρχική στάση σχετικής ανοχής προς τους Χριστιανούς, στράφηκε με δολιότητα, αλλά και μίσος εναντίον της Χριστιανικής Εκκλησίας, προκειμένου να ενισχύσει τη θνήσκουσα θρησκεία των ειδώλων, την οποία θεωρούσε απαραίτητο στήριγμα της Αυτοκρατορίας. Όπως όμως επισημαίνει ο ιστορικός Φραγκίσκος Βερτολίνι, ο Μαξιμιανός υπήρξε πάντοτε «η χείρ η εκτελούσα»⁷¹ τις αποφάσεις του Διοκλητιανού, τις οποίες πάντα ακολουθούσε πιστά από ευγνωμοσύνη προς αυτόν που τον ανέδειξε στο ύπατο αξίωμα του Αυγούστου. Και όπως συμπληρώνει ο Ιταλός καθηγητής αρχαίας Ιστορίας Roberto Paribeni, ο Αύγουστος Μαξιμιανός ήταν «καλός στρατιώτης αλλ' ουδέν πέραν τούτου, εξεπλήρωνε πάντως πιστώς τας γραμμάς του Διοκλητιανού»⁷². Επίσης είναι ιστορικά μαρτυρημένο ότι ο Μαξιμιανός Ερκούλιος εφάρμοζε τα διατάγματα περί ανευρέσεως των Χριστιανών και βασανισμού τους με κάθε μέσο, προκειμένου να αρνηθούν τον Χριστό, με ιδιαίτερη σκληρότητα και απίστευτη βιαιότητα⁷³. Σύμφωνα με τον Μητροπολίτη Αθηνών Μελέτιο (18ος αιώνας) : «Διοκλητιανός και Μαξιμιανός το ζεύγος του διαβόλου, συμφωνήσαντες, ήγειραν διωγμόν κατά των χριστιανών από όλους τους προτέρους σκληρότερον και απανθρωπότερον ... περιμανώς, ηθέλησαν να εξαλείψωσι το όνομα του Θεού ημών Ιησού Χριστού, από όλον τον κόσμον»⁷⁴. Και τους δύο όμως ξεπερνούσε σε αγριότητα και φανατισμό ο Καίσαρας Μαξιμιανός Γαλέριος, ο τρίτος στην ιεραρχία του συστήματος της τετραρχίας της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Επειδή ο Γαλέριος έδρευε στη Θεσσαλονίκη από το 298 και το όνομά του ήταν και εκείνου Μαξιμιανός, όπως και του Μαξιμιανού Ερκούλιου, κάποιοι μελετητές υποστηρίζουν ότι ο αναφερόμενος Μαξιμιανός είναι πιθανότερο να ήταν ο Γαλέριος, αφού ο Μαξιμιανός Ερκούλιος έδρευε στην Ιταλία. Ως γνωστόν ο συναυτοκράτορας του Διοκλητιανού Μαξιμιανός Ερκούλιος ήταν επιφορτισμένος με τη διοίκηση του Δυτικού τμήματος της αυτοκρατορίας κατά το σύστημα της τετραρχίας που ίσχυε τότε. Εδώ λοιπόν οφείλουμε να κάνουμε μια μικρή παρένθεση για να διευκρινίσουμε το πώς βρέθηκε ο Μαξιμιανός Ερκούλιος στη Θεσσαλονίκη. Όπως καταγράφεται σε ένα αρχαίο Μαρτύριο του Αγίου Δημητρίου, έργο ανωνύμου: «Μαξιμιανός ο και Ερκού-

λιος, υποτάξας Γότθους και Σαυρομάτας τοις Ρωμαίοις, κατελθών εν τη Θεσσαλονικέων πόλει διέτριβε»⁷⁵. Δηλαδή ο Μαξιμιανός μετά τη νίκη του και την υποταγή των Γότθων και των Σαυροματών (Σαρματών) , κατέβηκε και παρέμενε στην πόλη της Θεσσαλονίκης. Συνεπώς ο Ερκούλιος την εποχή του Μαρτυρίου του Αγίου Δημητρίου δεν βρισκόταν στη Δύση ως συνήθως, αλλά λόγω στρατιωτικών επιχειρήσεων ήταν στη Βαλκανική χερσόνησο. Να υπενθυμίσουμε ότι, όπως ήδη προαναφέραμε, ο Μαξιμιανός Ερκούλιος είχε διαμείνει ξανά στη Θεσσαλονίκη όταν ανύψωσε σε υψηλά αξιώματα τον Άγιο Δημήτριο. Αλλά, ας προσθέσουμε τι αναφέρει και ο Συμεών ο Μεταφραστής (τέλη 9ου αιώνα - αρχές 10ου αιώνα) στο έργο του "Μαρτύριο του Αγίου Δημητρίου" : « Είχε μεν τα Ρωμαίων σκήπτρα Μαξιμιανός ο Ερκούλιος, πολὺς κατά χριστιανῶν πνέων τε και φερόμενος... Μαξιμιανόν δε ἄρα Θεσσαλονίκη τότε παρ' εαυτὴ εἶχε, μέγαν μεν τω ἐπὶ Σαυρομάτας πολέμῳ και Σκύθας γενόμενον»⁷⁶. Με αυτές τις πηγές συμφωνεί και ο Άγιος Νικόδημος ο Αγιορείτης (1749 - 1809) στο έργο του Συναξαριστής, που βασίζεται στον Μαυρίκιο τον Διάκονο που έγραψε ίσως τον ΙΒ΄ αιώνα : « Όταν δε επήγεν εις την Θεσσαλονίκην ο Μαξιμιανός τότε επιάσθη ο μέγας οὗτος Δημήτριος»⁷⁷.

Αλλά ας επανέλθουμε στο κείμενο της Εγκωμιαστικής Ομιλίας. Με την πολύ παραστατική εικόνα του κυνηγιού θηραμάτων με τη συμμετοχή σκύλων, παρουσιάζει ο αρχιεπίσκοπος των Θεσσαλονικέων τους διωγμούς εναντίον των Χριστιανών. Ο Μαξιμιανός Ερκούλιος είχε ορίσει ανθρώπους με την ειδική αποστολή να ερευνούν για τη ύπαρξη Χριστιανών και αφού τους εντοπίσουν να κυνηγούν «τους συνηγόρους της ευσεβείας»⁷⁸, δηλαδή τους Χριστιανούς, οι οποίοι ήταν οι υπερασπιστές της αληθινής ευσέβειας προς τον Θεό. Αποστολή των ανθρώπων των εντεταλμένων από τον Ερκούλιο ήταν το «ρινηλατείν»⁷⁹. Τους παρομοιάζει με αγριεμένα σκυλιά, που βρίσκονταν στο κυνήγι του θηράματός τους και με τη ρίνα προσπαθούν να ανιχνεύσουν τα θύματά τους, προκειμένου να τα φέρουν στον αφέντη τους. Όταν λοιπόν τα "λαγωνικά" του Αυγούστου Μαξιμιανού πληροφορήθηκαν ότι ο στρατηγός και ανθύπατος της Ελλάδος, Δημήτριος, κατηχεί τους Χριστιανούς στην υπόγεια στοά, που ευρισκόταν πλησίον των δημόσιων λουτρών της πόλεως, έτρεξαν εκεί για να τον συλλάβουν. Έφθασαν εκεί εξαγριωμένοι και εκεί είδαν το πλήθος των πιστών να ακούει προσεκτικά τους λόγους του Αγίου «ως Θεού

φωναίς»⁸⁰, δηλαδή σαν να άκουγαν τη φωνή του ίδιου του Θεού. Και δεν είναι υπερβολή ή υπέρμετρος κολακευτικός έπαινος τα λεγόμενα αυτά του Αγίου Γρηγορίου, αλλά απλά η αλήθεια, αφού ο Άγιος μετέδιδε στους ακροατές του καθαρό και ανόθευτο τον λόγο του Θεού. Το στόμα του Αγίου Δημητρίου επαναλάμβανε την γνήσια Αποκάλυψη του Θεού στους ανθρώπους, και όχι τη νοθευμένη, όπως γίνεται στον αιρετικό λόγο ή στις φαντασιοπληξίες του ανθρωπίνου λογισμού δηλαδή στη διδασκαλία των διαφόρων θρησκευμάτων. Σύμφωνα με τα Αρχαία Μαρτύρια ο Άγιος Δημήτριος δίδασκε τους Θεσσαλονικείς τις βασικές αλήθειες της Ορθόδοξης πίστης, γι' αυτό και ο Άγιος Συμεών, Αρχιεπίσκοπος Θεσσαλονίκης, τον χαρακτηρίζει «μέγαν κήρυκα Θεού», «άλλον απόστολον», «διδάσκαλον των μυστηρίων Χριστού»⁸¹. Βλέποντας λοιπόν οι διώκτες τον Άγιο Δημήτριο διδάσκοντα και τους Θεσσαλονικείς Χριστιανούς «τοις του Δημητρίου λόγοις προσέχοντας»⁸² τότε «πολύ πλέον μανέντες»⁸³. Έφθασαν θυμωμένοι, αλλά τώρα αυτός ο θυμός τους κορυφώθηκε τόσο, ώστε να φέρονται ως μανιακοί. Εδώ ας μας επιτραπεί να προσθέσουμε ότι αποκαλύπτεται και στο παρόν σημείο το κατάντημα στο οποίο οδηγεί τα όργανά του ο πονηρός. Δηλαδή στο να απολέσουν κάθε αξιοπρέπεια και να φονεύσουν κάθε ανθρώπινη λογική και δικαιοσύνη στους ίδιους τους εαυτούς τους, πριν ακόμα γίνουν φονείς των θυμάτων τους. Αφού λοιπόν κατέπεσαν πάνω στον ομιλητή Άγιο Δημήτριο οι διώκτες του, αμέσως «το πλήθος διασκεδάσαντες»⁸⁴, δηλαδή διασκορπίσαν με τη βία το ακροατήριο των πιστών. Η λεπτομέρεια αυτή της διασκορπίσεως του πλήθους των μαθητών μετά τη σύλληψη του κατηχητή τους - θα τολμούσαμε να εικάσουμε - ότι συμπεριλήφθηκε από τον Άγιο Γρηγόριο για να καταδειχθεί μια πτυχή του «Χριστομίμητου» βίου του Αγίου. Ας θυμηθούμε την εγκατάλειψη του Κυρίου και Διδασκάλου τους από τους Μαθητές Του στον Κήπο της Γεθσημανή μετά τη σύλληψή Του, αν και ο Χριστός τους είχε προειδοποιήσει λέγοντάς τους: «πατάξω τον ποιμένα, και διασκορπισθήσονται τα πρόβατα της ποιμνης»⁸⁵. Αφού συνέλαβαν οι Χριστιανομάχοι διώκτες τον Άγιο και αφού διήλθαν «δια της λεωφόρου»⁸⁶, εννοώντας φυσικά την Εγνατία, τον οδήγησαν στον Μαξιμιανό, ο οποίος βρισκόταν κάπου εδώ, αναφέρει ο Άγιος Γρηγόριος. Το "εδώ" σαφέστατα σημαίνει ότι ο Μαξιμιανός βρισκόταν κάπου κοντά στο σημείο όπου τον 14ο αιώνα, αλλά και έως σήμερα ορθώνεται ο ναός του Αγίου Δημητρίου, στον οποίο εκφωνεί ο Παλαμάς το Εγκώμιό του.

Ο ναός αυτός ως γνωστόν κτίσθηκε πάνω στο ρωμαϊκό λουτρό⁸⁷, το οποίο είχε γίνει ο χώρος φυλακίσεως και μαρτυρίου του Αγίου. Όμως ο Ρωμαίος τετράρχης δεν διέθεσε χρόνο για την καταδίκη του Αγίου Δημητρίου, διότι ο νους του Μαξιμιανού ήταν προσηλωμένος στις «του Λυαίου ανθρωποκτονίες»⁸⁸. Όπως είναι γνωστό από άλλες πηγές προς τιμήν της παρουσίας του Μαξιμιανού στη Θεσσαλονίκη οργανώθηκαν κατά τα απάνθρωπα ήθη του προχριστιανικού κόσμου αγώνες μονομαχιών, πιθανόν στα πλαίσια των αγώνων Πύθια - Ρωμαία⁸⁹. Σ' αυτές συμμετείχε ο γιγαντώσωμος μονομάχος Λυαίος, που αγωνιζόταν εν ονόματι του αυτοκράτορα. Και μόνο η παρουσία του Λυαίου στην αρένα προκαλούσε τρόμο στους άλλους μονομάχους, γιατί θεωρούνταν ανίκητος, αλλά παράλληλα και άκρατο ενθουσιασμό στα ειδωλολατρικά πλήθη που κατέκλυζαν τις κερκίδες, προκειμένου να ευφρανθούν από το θέαμα που τους προσέφερε ο Ρωμαίος δυνάστης τους. Μάλιστα ο Λυαίος εκπροσωπώντας τον διώκτη των Χριστιανών Μαξιμιανό δεν παρέλειπε, προκειμένου να τον κολακεύσει, να υβρίζει και να προκαλεί τους χριστιανούς μέσα στο στάδιο προς αναμέτρηση⁹⁰. Όπως τονίζει ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς, ο Μαξιμιανός ήταν τόσο παραδομένος στην πολύ μεγάλη ηδονή που του προκαλούσαν οι ανθρωποκτονίες του Λυαίου, που δεν επιθυμούσε να απασχοληθεί εκείνη τη στιγμή με τον Άγιο Δημήτριο, γιατί «δεν ήθελε να απομακρυνθεί από την τέρψη του»⁹¹. Έδωσε λοιπόν διαταγή στη φρουρά να φυλακίσει τον Άγιο σ' ένα δωμάτιο των ρωμαϊκών λουτρών. Προφανώς ο αιμοδιψής Μαξιμιανός βιαζόταν να επιστρέψει στο στάδιο, προκειμένου να μην χάσει τίποτε από τα αποτρόπαια και αιμοσταγή θεάματα που διαδραματίζονταν εκεί προς τιμήν του.

Αν όμως ο υπηρέτης του διαβόλου, ο Μαξιμιανός, μπορούσε να κάνει υπομονή, δεν μπορούσε όμως ο αφέντης του. Η αγωνιώδης μέριμνα «του αρχεκάκου διαβόλου»⁹² ήταν ο θάνατος του Δημητρίου να συμβεί όσο το δυνατόν το ταχύτερο. Ο εφευρέτης του κακού και πατήρ του ψεύδους κυριολεκτικά δεν μπορούσε να ανεχθεί την παρουσία του Αγίου Δημητρίου. «Διότι δεν υπέφερε να είναι αυτός ακόμη επάνω στη γη και να φαίνεται και να ομιλή σε ανθρώπους και γενικώς ν' ακούεται»⁹³, αν και δεν το επεξηγεί ο Παλαμάς, για να μην πλατειάσει, γίνεται αμέσως αντιληπτός ο λόγος στον ακροατή του εγκωμίου: ότι όσο κήρυττε ο Άγιος Δημήτριος τόσο περισσότερο

αντιστρατευόταν τα πονηρά έργα του διαβόλου, και όσο περισσότεροι άνθρωποι άκουγαν το λόγο του Ευαγγελίου από το στόμα του Αγίου, τόσο λιγότερα θύματα έπεφταν στα νύχια του πονηρού, που ως λέων ωρυόμενος αναζητεί συνεχώς ποιον θα καταπιεί πνευματικά.

Ο Θεός όμως δεν επέτρεπε να συμβεί πρόωρα το μαρτύριο του Αγίου, διότι επιθυμούσε να αποκαλυφθεί και το προφητικό χάρισμα που του είχε χορηγήσει. Όπως και έγινε με την προφητεία του προς τον Άγιο Νέστορα για τη νίκη του επί του Λυαίου και για το μαρτύριό του, που θα ακολουθούσε μετά από αυτήν⁹⁴. Τα προαναφερθέντα γεγονότα τα μνημονεύει ο Άγιος Γρηγόριος στο Εγκώμιό του λακωνικά, γιατί, όπως εξηγεί, το ακροατήριό του τα γνωρίζει.

Στη συνέχεια με πολύ γλαφυρό ύφος περιγράφει ο Άγιος Γρηγόριος όσα συνέβησαν στο δεσμοκτήριο του Αγίου. Η ανυπομονησία του πονηρού ήταν τόση που δεν μπορούσε να ανεχθεί «παρατεινομένην την αναβολήν του τυράννου»⁹⁵. Τύραννο ονομάζει τον Μαξιμιανό για την ωμότητα του χαρακτήρα του και τη βαρβαρότητά του έναντι των Χριστιανών. Έτσι «ο αρχέκακος όφης»⁹⁶ έλαβε τη μορφή σκορπιού και εισέδυσσε στον χώρο, όπου κρατούνταν ο Άγιος. Όπως όμως επεξηγεί ο Άγιος Γρηγόριος, ο σκοπός αυτού που πήρε τη μορφή σκορπιού δεν ήταν να επιχειρήσει να ξεγελάσει τον Άγιο Δημήτριο. Αντιθέτως την εποχή των Πρωτοπλάστων είχε τότε λάβει τη μορφή του όφεως και έτσι επέτυχε να παρασύρει στην Πτώση τους πρώτους ανθρώπους. Την Εύα «εξηπάτησεν» και τον Αδάμ «δι' εκείνης έθελξεν»⁹⁷. Εμείς στο σημείο αυτό ας υπενθυμίσουμε, ότι σε ολόκληρη την Αγία Γραφή ο όφης αποτελεί τύπο της κακίας, της απάτης και της ωμότητας και είναι σύμβολο του διαβόλου, ο οποίος ονομάζεται και «ο αρχαίος όφης»⁹⁸. Όμως τώρα ο αρχέκακος αυτός όφης αντιλαμβάνεται πολύ καλά ότι δεν μπορεί να εφαρμόσει την ίδια τακτική. Όπως σχολιάζει ο εγκωμιαστής για τον πρώτο πρόξενο του κακού: αυτός γνώριζε το «ανεξαπάτητον»⁹⁹ του Αγίου Δημητρίου, δηλαδή ότι δεν μπορεί να τον ξεγελάσει, όπως έκανε στο περιστατικό «των προπατόρων»¹⁰⁰, του Αδάμ και της Εύας. Γιατί όμως; Επειδή ο πονηρός είχε αντιληφθεί το «γενναίον επιεικώς και γεγυμνασμένον προς διάκρισιν του βελτίονος»¹⁰¹ του Δημητρίου. Δηλαδή γνώριζε τη γενναιότητα του Αγίου και ότι ήταν ασκημένος

στο να διακρίνει το καλύτερο. Συνεπώς δεν είχε ο πονηρός καμία ελπίδα να τον παρασύρει ή να τον ξεγελάσει κατά την προσφιλή και πανάρχαια συνήθειά του. Τότε, γιατί έλαβε τη μορφή του σκορπιού; Σκοπός του δεν ήταν άλλος παρά η πρόωρη θανάτωση του Αγίου, όπως μας επισημαίνει ο Άγιος Γρηγόριος. Προκειμένου λοιπόν να επιφέρει τον σωματικό θάνατο «τάχιστα»¹⁰², υποδύεται τον σκορπιό. Ήταν τέτοιο το άλγος του διαβόλου από την παρουσία του Αγίου Δημητρίου στη Θεσσαλονίκη. Αυτό το τονίζει ο Παλαμάς λέγοντας ότι ο πρωταίτιος του κακού ήθελε να απαλλάξει τον εαυτό του από έναν τόσο σπουδαίο αντίπαλο που διακρινόταν στην αρετή και στη δύναμη¹⁰³. Όμως η ταχύτητα της ενέργειας και το ραδιούργο τέχνασμα του μισόκαλου δεν επέτυχαν. Τα πρόλαβε η «χάρις αυτή και δύναμις»¹⁰⁴ με την οποία είχε περιβληθεί ο Άγιος Δημήτριος από τον Θεό. Ο Μάρτυς κάνοντας επίκληση στον Κύριο και, αφού σφράγισε τον σκορπιό με το χέρι του σημειώνοντας το σημείο του Σταυρού, νέκρωσε «το της νεκρώσεως όργανον»¹⁰⁵. Θανάτωσε δηλαδή τον υποτιθέμενο σκορπιό, που θα γινόταν το μέσο της σωματικής νεκρώσεως του Αγίου. Έτσι όχι μόνο δεν πραγματοποίησε τον σκοπό του ο πονηρός, αλλά ο Μυροβλήτης «καταισχύνει τον υποδύντα»¹⁰⁶, δηλαδή καταντρόπιασε αυτόν που υποδυόταν τον σκορπιό, αφού ματαίωσε τις προθέσεις του

Εδώ ο συντάκτης του εγκωμίου επισημαίνει κάτι το αξιοπρόσεκτο: το προαναφερθέν περιστατικό αποκαλύπτει ότι ο Θεσσαλονικεύς Άγιος «εκών υπήλθε το πάθος»¹⁰⁷, δηλαδή εκούσια, με τη θέλησή του υπέφερε όλους αυτούς τους διωγμούς. Διαφορετικά δεν θα πάθαινε οτιδήποτε, αφού φρουρούσαν και προστατευόταν από «της του Χριστού χάριτος και δυνάμεως»¹⁰⁸. Εκούσια παραδόθηκε. Εκούσια φυλακίσθηκε. Εκούσια βασανίσθηκε. Και μάλιστα ταλαιπωρήθηκε με βασανιστήρια που αρμόζουν σε κακούργους, τα οποία υπέστη όχι από πρόσωπα που εκπροσωπούσαν το δίκαιο, αλλά «υπό των κακούργων»¹⁰⁹. Χαρακτηριστικά ψάλλεται στον Όρθρο της εορτής του Αγίου Δημητρίου: « Μάρτυς Δημήτριε, Χριστόν ένδυσάμενος, κατεπολέμησας, έχθρον τόν άνίσχυρον· πλάνην γάρ τῶν άνόμων...». Σαν τον Χριστό υπέμεινε όλα τα παραπάνω μιμούμενός Τον. Όχι μόνο από τον Παλαμά, αλλά από όλους σχεδόν τους εγκωμιαστές του το Μαρτύριο του Αγίου χαρακτηρίζεται ως «Χριστομίμητον». Όπως επισημαίνει ο Αρχιμανδρίτης Εφραίμ

Ξηροποταμηνός, «κεντρικό σημείο του λόγου είναι ο παραλληλισμός του Αγίου Δημητρίου με τον Χριστό, η επισήμανση δηλαδή στο πρόσωπο του Μεγαλομάρτυρος ενός "τύπου Χριστού μετά Χριστόν", αν είναι δυνατόν να λεχθεί κάτι τέτοιο. Το στοιχείο αυτό δεν είναι κάτι καινούριο. Βέβαια για κάθε άγιο ισχύει το του Αποστόλου Παύλου: "Ζω δε ουκέτι εγώ, ζη δε εν εμοί Χριστός". Στον Άγιο Δημήτριο όμως όλα τα βιογραφικά στοιχεία με αφορμή και αφετηρία τη λόγχευση της πλευράς συντείνουν σε μία όχι μόνο μυστική, αλλά και εξωτερική εξεικόνιση του Χριστού στο πρόσωπό του»¹¹⁰.

Η απόφαση του Μαρτυρικού θανάτου του Αγίου πάρθηκε «υπό του τυράννου»¹¹¹ Μαξιμιανού, ο οποίος απέστειλε προς εκτέλεσή της λογχοφόρους φονιάδες, όπως πολύ χαρακτηριστικά τους αποκαλεί ο Άγιος Γρηγόριος. Και είναι απόλυτα αιτιολογημένο να τους ονομάζει έτσι, γιατί πώς αλλιώς να χαρακτηρίσεις κάποιους που φονεύουν έναν άνθρωπο που μόνο καλό προσέφερε στους συνανθρώπους του και στην πατρίδα του; Σε αντίθεση με τους ανανδρους και φανατισμένους δημίους του, μας παρουσιάζει ο Ιερός Πατήρ την ήδη αγιασμένη και οδεύουσα προς τη θέωση και το μαρτύριο μορφή του Δημητρίου. Την ώρα του μαρτυρικού του θανάτου, για μια ακόμη φορά θα αποκαλυφθεί η ακλόνητη πίστη του στον Ιησού Χριστό, το ακατάβλητο θάρρος του και η σταθερή επιθυμία του να μαρτυρήσει. Δεν ξαφνιάσθηκε και δεν ταραχτήκε, ούτε καν σκυθρώπιασε στην θέα των αγριεμένων οπλοφόρων εκτελεστών του. Άλλα, όπως πολύ παραστατικά αναφέρει ο εγκωμιαστής του: τους υποδέχθηκε «αναπεπταμέναις αγκάλαις»¹¹², δηλαδή με ανοικτές τις αγκάλες του. Όπως καταγράφεται σε Συναξάρια πολλών άλλων Μαρτύρων, αυτή η γενναιότητα, η καρτερία, αλλά και η χαρά που επεδείκνυαν οι Χριστιανοί κατά τη διάρκεια των βασανιστηρίων τους, δεν μπορούσαν να γίνουν κατανοητά από τους διώκτες τους. Τα ερμήνευαν ως αποστροφή των Χριστιανών προς τη γήινη ζωή και επιθυμία να σπεύσουν προς τον θάνατο. Όμως εκείνοι, όπως εδώ ο Μυροβλύτης Άγιος, έχαιραν όχι γιατί έτρεχαν προς τον θάνατο, αλλά γιατί έσπευδαν προς την πραγματική και ατελεύτητη ζωή, που δεν είναι άλλη από τον Χριστό. Εκούσιο λοιπόν υπήρξε το Μαρτύριο του Μυροβλύτη Αγίου, όπως αναφέραμε και παραπάνω, και μάλιστα κατά μίμηση του Πάθους του Κυρίου. Σ' αυτές τις ανοικτές αγκάλες του δέχτηκε τα κτυπήματα από τις λόγχες, «χτυπήματα που

διαπερνούσαν όλα τα σημεία, σπλάγχνα, οστά, σάρκες, με αποτέλεσμα κάθε μία πλευρά και η εξωτερική και η εσωτερική να δεχτούν τα τρυπήματα από τις αιχμές»¹¹³.

Με τον μαρτυρικό θάνατό του δια λογχισμού ο Άγιός μας «πολλαπλασιάζει το της σωτηρίου πάθος πλευράς, τα υστερήματα κατά Παύλον αναπληρών του Χριστού»¹¹⁴. Εδώ ο Άγιος Γρηγόριος καλεί τους ακροατές του να θυμηθούν ότι, όπως ο Χριστός λογχίσθηκε στην πλευρά κατά τη Σταύρωσή Του, έτσι και ο Μεγαλομάρτυρας λογχίσθηκε, όμως εκείνος όχι μόνο μία φορά, αλλά στο σώμα του εμπήγησαν πολλές λόγχες. Επικαλείται και από την προς Κολοσσαείς επιστολή του Αποστόλου Παύλου ένα χωρίο¹¹⁵, για να τεκμηριώσει ότι ο Άγιος Δημήτριος με το είδος αυτό του μαρτυρικού του θανάτου κατά μυστικό τρόπο αναπληρώνει τις θλίψεις του Χριστού, όσες δηλαδή δεν πρόφθασε να πάθει. Και αυτές τις θλίψεις τις προσφέρει υπέρ του σώματος του Χριστού, δηλαδή της Εκκλησίας¹¹⁶. Συνεχίζει και στο σημείο αυτό ο Παλαμάς την τεκμηρίωση περί Χριστομιμήτου μαρτυρίου του Αγίου Δημητρίου, «τον λόγχη τρωθέντι πλευράν ως ο Δεσπότης», όπως αναφέρει και το Μεγαλυνάριό του. Αυτό το δια λογχισμού μαρτύριο του Αγίου φυσικά δεν το εξισώνει με το Σταυρικό Πάθος του Κυρίου, το οποίο αποκαλεί «το της σωτηρίου πάθους πλευράς»¹¹⁷. Υπογραμμίζει έτσι τον σωτηριώδη και λυτρωτικό χαρακτήρα της Σταυρικής θυσίας του Χριστού. Όσον αφορά τη σύγκριση του Αγίου Δημητρίου με τον Θεάνθρωπο, «ο Παλαμάς είναι εφεκτικώτερος των άλλων εγκωμιαστών»¹¹⁸.

Ο Μεγαλομάρτυς της Θεσσαλονίκης έχυσε το αίμα του «υπέρ της δόξης Χριστού»¹¹⁹. Και ο Χριστός, ο οποίος γνωρίζει την αληθινή αγάπη του Αγίου γι' Αυτόν, ανέδειξε το ιερό λείψανό του σε «πηγήν λαβείν εν τω σώματι μύρων... αντί αίματος εκ του σώματος χέηται εις δόξαν Χριστού»¹²⁰. Δοξάζει λοιπόν ο Χριστός το σώμα του Αγίου από το οποίο χύθηκε το αίμα του μαρτυρικά, καθιστώντας το πηγή μύρων. Στο σημείο αυτό προσθέτει ακόμα ένα στοιχείο που συνηγορεί στο ότι ο Άγιος υπήρξε «μιμητής του Χριστού»¹²¹. Όπως ο Κύριος θυσιάσθηκε για χάρη των ασεβών, το ίδιο έκανε και «ο μέγας Δημήτριος, ... κατά χάριν μέντοι του δεσπότη και μίμησιν»¹²². Δηλαδή σε μία εποχή που οι Θεσσαλονικείς ήταν ακόμα ασεβείς, εννοεί κι εδώ ειδωλο-

λάτρες, ο μέγας Δημήτριος μαρτύρησε, κατά χάρη βέβαια και μίμηση του Δεσπότη Χριστού. «Και όλη αυτή η πόλις συμφιλιωθήκαμε με το Θεό δια του θανάτου του ... όλα τα δεινά έχουν λυθή, όλα τα χρηστά έχουν πραγματοποιηθή, αφού υπερασπίσθηκε ο Δημήτριος την ευσέβεια»¹²³. Με το μαρτύριό του ο Άγιος Δημήτριος συμφιλίωσε με τον Θεό τους Θεσσαλονικείς.

Ο Άγιος Δημήτριος, λέει πολύ συγκινητικά ο Άγιος Γρηγόριος, κυριολεκτικά άπλωσε επάνω μας την αγάπη του. Και όχι μόνο στις καρδιές μας, αλλά «και επί τα σώματα δια των μύρων, ων εις ημών ευρωστίαν ανήσιν εκ του σώματος»¹²⁴. Για χάρη της ιάσεως όχι μόνο των ψυχών, αλλά και των σωμάτων των πιστών ο Θεός ευδόκησε να μυροβλύζει το σώμα του Αγίου.

Εδώ ίσως έχουμε μια σημαντική ιστορική πληροφορία, αφού ο Άγιος Γρηγόριος αναφέρει ότι το λείψανο του Αγίου «δια των μύρων, ων εις ημών ευρωστίαν ανήσιν εκ του σώματος»¹²⁵, δηλαδή το σώμα του Αγίου αναδίδει ακόμα και τώρα μύρα. Συνεπώς τα Άγια Λείψανα του Αγίου Δημητρίου το 1355 - 1359 - όπου τοποθετείται η συγγραφή και εκφώνηση του εγκώμιου του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά - δίνεται η εντύπωση από τα λεγόμενα του Αγίου ότι ευρίσκονταν ακόμη στον ομώνυμο ναό του στη Θεσσαλονίκη. Αυτή η παρατήρηση ανήκει στον Παναγιώτη Χρήστου, ο οποίος έγραφε στην εισαγωγή της εκδόσεως της παρούσας ομιλίας: «είναι προφανές ότι το λείψανον του αγίου Δημητρίου ευρίσκετο ακόμη εις τον ναόν του, διότι λέγεται εδώ ότι το σώμα του "ανήσι μύρα", αναδίδει τώρα μύρα»¹²⁶. Όμως, κατά την επικρατούσα εκδοχή, τα λείψανα του Αγίου αρπάχθηκαν από τους Σταυροφόρους κατά τη διάρκεια της Λατινοκρατίας στη Θεσσαλονίκη (1204 - 1223) και μεταφέρθηκαν στη Δύση. Αν ευσταθεί η εκδοχή αυτή, η μόνη υπόθεση που μπορούμε να κάνουμε είναι ότι ο Άγιος Γρηγόριος με δεδομένο ότι το Άγιο Μύρο εξακολουθούσε να ρέει από το φρέαρ μέσα στο ναό - σύμφωνα και με γραπτές μαρτυρίες της εποχής¹²⁷ - προτίμησε να αναφερθεί στο σώμα του Αγίου σαν να ήταν ήδη ακόμη παρόν στο ναό. Το βέβαιο είναι ότι η αρπαγή του λειψάνου του Αγίου αποτελούσε μία αλγεινή ανάμνηση για τους Θεσσαλονικείς και ίσως ο Παλαμάς δεν κρίνει σκόπιμο σ' αυτές τις χαρμόσυνες και πανηγυρικές ημέρες, που η πόλη εόρταζε τον Πολιούχο της, να

υπενθυμίσει αυτή την παλιά πληγή. Βεβαίως και οι δύο αυτές εκδοχές χρήζουν περαιτέρω ιστορικής έρευνας.

Των μύρων του η ευωδία απομάκρυνε την ασέβεια από το σύνολο της πόλεως «και πόλιν ανέδειξε ταύτην Θεού»¹²⁸. Η άθληση του Αγίου στη Θεσσαλονίκη την ανέδειξε σε «παράδεισον άλλον»¹²⁹, σε ένα νέο παράδεισο και ίσως ακόμα παραπάνω. Αυτός ποτίζεται όχι από ποταμό υδάτων - όπως ο παλαιός των Πρωτοπλάστων - αλλά από «ποταμώ μύρων»¹³⁰, στα οποία υπάρχει δια του Αγίου Πνεύματος η χάρη των θεραπειών και των θαυμάτων. Και εδώ χρησιμοποιεί ο Παλαμάς την αναγωγική ή αλληγορική ερμηνεία, της οποίας κάνει συχνή χρήση σε όλες τις Ομιλίες του. Και λίγο παρακάτω στο κείμενό του, πάλι κάνοντας χρήση της αναγωγικής ερμηνείας, ο εγκωμιαστής Άγιος αποκαλεί το μυροβλύζων σώμα του Αγίου «η του Θεού κρήνη»¹³¹, η οποία «πεπλήρωται μύρων και θαυμάτων και ιαμάτων»¹³² και μάλιστα αυτή η βρύση, αν και ρέει συνεχώς, δεν στερεύει¹³³.

Όπως αναφέρει ο Άγιος Γρηγόριος σε άλλη ομιλία του: «το αίμα του οικείου σώματος εκών εξέχεεν υπέρ Χριστού, και αένναον αυτό και ανεξάντλητον δια τούτο πεποίηκε πηγήν πολυειδών θαυμάτων, αγιασμού ψυχής, και σώματος, ευωδεστάτου και ιεροτάτου μύρου. Καίτοι ψυχή μεν η του μεγαλομάρτυρος την μετ' αγγέλων αΐδιον και αναλλοίωτον δόξαν απολαούσα νυν έχει δικαίως εν ουρανοίς», δηλαδή το αίμα του σώματός του ο Άγιος Δημήτριος έχυσε με τη θέλησή του για τον Χριστό, και χωρίς τέλος αυτό και ανεξάντλητο, εξαιτίας του μαρτυρίου του κατέστησε πηγή ποικίλων θαυμάτων, προς αγιασμό ψυχής και σώματος των πιστών το ευωδέστατο και ιερότατο μύρο που εκχύνεται από τα άγια λείψανα του μαρτυρικού του σώματος. Αν και το σώμα του είναι εδώ στη γη και μυροβλύζει, η ψυχή του Μεγαλομάρτυρος απολαμβάνει τώρα δικαίως στους ουραμούς μαζί με τους αγγέλους την ατελεύτητη και αναλλοίωτη δόξα¹³⁴.

Ο Ιερός Πατήρ παρομοιάζει την εποχή της ειδωλολατρίας με χειμώνα παγερό από την πνοή του βοριά. Όμως ο Άγιος Δημήτριος σαν ζεστός νοτιάς έπαυσε τον χειμώνα της ασέβειας¹³⁵. Εξακολουθώντας με την εικόνα του πνέοντος νοτίου ανέμου ο Άγιος Γρηγόριος τον παρουσιάζει να πνέει στην

πρύμνη "πλοίων" που ταξιδεύουν «προς την ανατολήν του της δικαιοσύνης ηλίου»¹³⁶. Γνώριζαν φυσικά τότε οι ακροατές - ενώ δυστυχώς σήμερα πολλοί Χριστιανοί αγνοούν - ότι η ανατολή συμβολικά αποτελεί το φωτεινό πνευματικό βασίλειο του Χριστού, ενώ ήλιος της δικαιοσύνης ονομάζεται ο Κύριος. Αλληγορικά ο εγκωμιαστής παρουσιάζει το μαρτυρικό σώμα ως «κήπω των αρετών και των χαρίτων»¹³⁷. Στον νοητό αυτόν κήπο υπάρχουν τόσες "βρύσες" από τις οποίες τρέχουν μύρα και θαυματουργικές θεραπείες όσες ήταν και οι πληγές που προκάλεσαν οι λογχισμοί στο σώμα του Αγίου την ώρα του μαρτυρίου του¹³⁸.

Ενώ όμως ο Άγιος Δημήτριος εγκωμιάζεται αδιάκοπα απ' όλους, τί απέγιναν οι διώκτες του; Αυτό ο Άγιος Γρηγόριος το διατυπώνει με την ακόλουθη ρητορική ερώτηση: «Πού είναι εκείνοι που εξεπέρασαν την αγριότητα των θηρίων με την μανία των κατά των ευσεβών;»¹³⁹ Λίγο πιο κάτω στην Ομιλία του παρομοιάζει κατά τον Ευαγγελικό λόγο¹⁴⁰ την ιεραποστολική παρουσία στην πόλη του μαθητή του Κυρίου Αγίου Δημητρίου, ως αποστολή προβάτου εν μέσω λύκων. «Τα γαρ στόματα των λύκων, ων εν μέσω κατά το ευαγγέλιον τον οικείον μαθητήν Δημήτριον ο Κύριος έπεμψε»¹⁴¹. Τα "δαγκώματα" των λύκων αυτών υπήρξαν οι λογχισμοί στο άγιο σώμα του. Όμως με τη χάρη του Κυρίου ο Μεγαλομάρτυρας «πολλούς δε από τους λύκους και βαθμιαίως όλους μετασχηματίζων σε αρνία»¹⁴². Κάνοντας για ακόμα μία φορά χρήση της αναγωγικής ερμηνείας ονομάζει τα στόματα εκείνων των τυράννων, που έλαβαν τις θανατηφόρες αποφάσεις: «αι πύλαι του άδου»¹⁴³. Αυτές όμως οι πύλες του Άδη, αν και το προσπάθησαν, «δεν κατανικούν την Εκκλησία του Χριστού»¹⁴⁴, αλλά το αντίθετο πετυχαίνουν. Όμως σ' αυτούς που εξαιτίας των διωγμών τους αναδείχθηκαν Μάρτυρες, όπως ο Άγιος Δημήτριος, άθελά τους οι διώκτες προσφέρουν όχι μόνο την ουράνια δόξα, αλλά και την επίγεια.

Παρουσιάζοντας ακόμα μία όψη του αγώνα του Αγίου Δημητρίου να γίνει μιμητής του Χριστού, αναφέρει ο Παλαμάς ότι, όπως ο Κύριος, έτσι και αυτός «απέφυγε να εναντιωθή προς τους πειραστάς, ώστε αφού ευχήθηκε και υπέρ αυτών προς τον Κύριον, άλλων μεν εσταμάτησε την κακία, άλλων δε

την μεταποίησε, ώστε να μην υπάρχει σ' αυτήν την πόλι ούτε λείψανο της δυσσεβείας εκείνης»¹⁴⁵.

Ο Άγιος Γρηγόριος κατακλείοντας την Εγκωμιαστική Ομιλία του προς τιμήν του Αγίου Δημητρίου παροτρύνει τους ακροατές του - αλλά και τους ανά τους αιώνες αναγνώστες της - να ζητήσουν τις ικεσίες του Μεγαλομάρτυρος Αγίου Δημητρίου προς τον Θεό, προκειμένου να κερδίσουν την αιώνια πανήγυρη αυτών που πολιτογραφούνται στους ουρανούς¹⁴⁶.

Γενικά στοιχεία περί των Ομιλιών του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά και ειδικότερα περί της «Ομιλίας ΜΓ΄ . Εις τον εν αγίοις μεγαλομάρτυρα και θαυματουργόν και μυροβλήτην Δημήτριον».

Όπως είχε επισημάνει ο κορυφαίος Πατρολόγος Παναγιώτης Χρήστου «Η συλλογή ομιλιών του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά κατέχει μία των σημαντικότερων θέσεων εις την ελληνικήν χριστιανικήν γραμματείαν»¹⁴⁷. Ο ίδιος πάλι έγραφε για τις διασωζόμενες αυτές Ομιλίες ότι «μαρτυρούν όχι μόνον την μεγάλην θεολογικήν δύναμίν του αλλά και την ισχυράν του εκκλησιαστικήν συνείδησιν»¹⁴⁸. Ο Άγιος Γρηγόριος για τη σύνταξη των ομιλιών του χρησιμοποιούσε: α) την άριστη γνώση της Ορθόδοξης Θεολογίας, τον πλούτο της οποίας κατείχε και γνωστικά και εμπειρικά, β) τη ρητορική τέχνη, την οποία είχε σπουδάσει με επιμέλεια, γ) τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας, της οποίας εξαντλούσε με επιδεξιότητα τις εκφραστικές δυνατότητες. Όμως όλα αυτά από μόνα τους δεν θα δημιουργούσαν τον πνευματικό θησαυρό των κειμένων αυτών, αν δεν συνδυάζονταν με την αγιότητα του βίου του και δεν αποτελούσαν καρπούς προσευχής και ασκήσεως του συγγραφέα τους.

Πολύ ορθά έχει παρατηρήσει ο ομότιμος καθηγητής π. Θεόδωρος Ζήσης ότι ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς «κατά τη διάρκεια της ποιμαντορίας του στη Θεσσαλονίκη είχε να αντιμετωπίσει και πρακτικά προβλήματα, που σχετιζόταν με την καθημερινή ζωή των Χριστιανών, τις σχέσεις ανάμεσά τους, την ηθική τους συμπεριφορά. Σώθηκαν ευτυχώς από αυτή του τη δραστηριότητα αρκετές ομιλίες... Στη διδασκαλική του αυτή επικοινωνία με τους Θεσσα-

λονικείς έδινε μεγάλη σημασία ο άγιος Γρηγόριος. Ό,τι συμβαίνει στη γεωργία, λέγει, συμβαίνει και στην πνευματική καθοδήγηση των ανθρώπων»¹⁴⁹.

Όσον αφορά τη γλωσσική μορφή των ομιλιών του, αυτή είναι ιδιαίτερα προσεγμένη, αφού σκοπός του δεν ήταν να χαμηλώσει το επίπεδο των πιο μορφωμένων από τους ακροατές του, αλλά να βελτιώσει αυτούς που είχαν χαμηλότερο επίπεδο. Όπως αναφέρει ο ίδιος σε ομιλία του, πρόθεσή του ήταν «ανάγειν τους χθαμαλωτέρους ή κατάγειν δια τούτους τους υψηλότερους»¹⁵⁰. Επί του ζητήματος αυτού ο μακαριστός καθηγητής Ιωάννης Φουντούλης επισημαίνει: «καλός αλλά και λόγιος ποιμήν και διδάσκαλος ο άγιος Γρηγόριος αναζητεί και προσπαθεί να βρει τη μεσότητα της βασιλικής μέσης οδού, αποκλίνοντας κατά την πνευματική ιδιοσυγκρασία του, προς το λογιότερο και θεολογικότερο λόγο»¹⁵¹.

Ήδη αναφέραμε στην αρχή του παρόντος κειμένου μας ότι η «Ομιλία ΜΓ' (43). Εις τον εν αγίοις μεγαλομάρτυρα και θαυματουργόν και μυροβλήτην Δημήτριον» χρονολογικά πρέπει να τοποθετηθεί μεταξύ των ετών 1355 - 1359¹⁵². Η Εγκωμιαστική αυτή ομιλία εκφωνήθηκε κατά τους εορτασμούς του Αγίου Δημητρίου από τον ίδιο τον Άγιο Γρηγόριο, τότε Αρχιεπίσκοπο Θεσσαλονίκης, στο ναό του Μυροβλύτου. Ο διαπρεπής καθηγητής Παναγιώτης Χρήστου, επισημαίνοντας την αξία της ομιλίας αυτής, είχε γράψει ότι «είναι εγκώμιον με λαμπρόν ύφος και ουσιαστικόν περιεχόμενον»¹⁵³.

Σκοπός του εγκωμιαστικού αυτού λόγου δεν ήταν να παρουσιάσει με τρόπο αναλυτικό τον βίο του Αγίου Δημητρίου, αφού προτεραιότητα δίνεται στο να επαινεθεί ο Μάρτυς. Αρκετά βιογραφικά στοιχεία τα μνημονεύει ο Άγιος Γρηγόριος, αλλά κάποια εξ αυτών τα αναφέρει λακωνικά, κάποια δε άλλα πάλι τα παραλείπει, γιατί, όπως επεξηγεί, το ακροατήριό του τα γνωρίζει¹⁵⁴. Συνεπώς το κείμενο του εγκωμίου δεν αποτελεί μία συστηματική καταγραφή του βίου του Αγίου, όμως περιέχει αρκετές πληροφορίες από τη ζωή και το μαρτύριό του. Ο Καθηγητής Αντώνιος Παπαδόπουλος αναφέρει ότι: «Στα εγκώμια που γράφονται κατά το δέκατο τέταρτο αιώνα δεν έχουμε μια λεπτομερή αναγραφή των βιογραφικών στοιχείων των αγίων, γιατί πολλά

από αυτά είναι πολύ γνωστά στους αναγνώστες. Εκείνο που ενδιαφέρει τους συγγραφείς είναι να εγκωμιάσουν περισσότερο και όχι να βιογραφήσουν»¹⁵⁵.

Ο Άγιος Γρηγόριος γνώριζε άριστα το κείμενο της Αγίας Γραφής και το χρησιμοποιεί συχνά στις ομιλίες του. Επιθυμία του είναι να στηρίζει τα λεγόμενά του στον λόγο του Θεού και να προσφέρει στους ακροατές του την απαραίτητη πνευματική τροφή και κατάρτιση που παρέχουν τα αγιογραφικά κείμενα. Σε όλες τις ομιλίες του συναντάμε ευάριθμες παραθέσεις αυτούσιων ή παραφρασμένων χωρίων τόσο από την Παλαιά όσο και από την Καινή Διαθήκη. Αλλά παράλληλα και αναφορές σε διηγήσεις της Γραφής σε βιβλικά πρόσωπα, τυπολογικές ερμηνείες κ.ά. Στην παρούσα ομιλία οι αναφορές από την Παλαιά Διαθήκη είναι αρκετές: Σολομώντας, Ααρών, Δαβίδ, Ιώβ, Πρωτόπλαστοι, Άσμα Ασμάτων κ.ά. Αλλά δεν λείπουν και οι αναφορές από την Καινή Διαθήκη, όπως: ερμηνεία στίχου από το αναγνωσθέν ευαγγελικό ανάγνωσμα¹⁵⁶, μνεία στην υπόσχεση του Χριστού στον Πέτρο, παραπομπές σε επιστολές του Αποστόλου Παύλου κ.ά. Ο πατήρ Θεόδωρος Ζήσης παρατηρεί ότι για την ανάπτυξη των θεμάτων του «στηρίζεται κατά κόρο ο Γρηγόριος στην Αγία Γραφή· πολλές σελίδες των ομιλιών του είναι τόσο φορτωμένες από παράθεση γραφικών χωρίων, με τα οποία υπομνηματίζει κάθε του θέση»¹⁵⁷.

Η πίστη και η ευλάβεια του Αγίου Γρηγορίου προς τον Άγιο Δημήτριο αποτελούσαν πηγαία και ειλικρινή έκφραση της ψυχής του και όχι τυπικό ξηρό καθήκον του ως Αρχιεπισκόπου να συντάξει μία ομιλία, προκειμένου να εγκωμιασθεί ένας Άγιος. Αυτό το επιβεβαιώνει και το ίδιο το κείμενο του εγκωμίου, που αποπνέει ανυπόκριτο σεβασμό και τιμή προς το πρόσωπο του Μάρτυρα. Αλλά όλα αυτά μπορούν να τεκμηριωθούν και από τον ίδιο τον βίο του Παλαμά. Εδώ πρέπει να επισημάνουμε ότι ο ιδιαίτερος σεβασμός του προς τον Άγιο Δημήτριο προηγούνταν της εγκαταστάσεώς του στη Θεσσαλονίκη ως Αρχιερέως το 1355. Στο Εγκώμιο¹⁵⁸, που συνέταξε ο Φιλόθεος Κόκκινος, Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως, για τον μέγα αγωνιστή της Ορθοδοξίας Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά πληροφορούμαστε τα εξής: ο μοναχός Γρηγόριος ο Παλαμάς, εξαιτίας των τουρκικών επιδρομών αναγκάσθηκε να εγκαταλείψει το Άγιον Όρος, όπου εμόναζε, και μαζί με άλλους δώδεκα μοναχούς βρέθηκε προσωρινά στη Θεσσαλονίκη (1326 ή 1327). Σκόπευαν να

μεταβούν στους Αγίους Τόπους και εκεί να συνεχίσουν την άσκησή τους. Μετά από πολλή προσευχή, κατά την οποία ο Παλαμάς ζητούσε την έγκριση του Θεού για την απόφασή του, αποκοιμήθηκε. Στο θεόσταλτο όνειρό του είδε ένα βασιλέα καθισμένο στον θρόνο του, δηλαδή τον Χριστό. Ένας από την ακολουθία του βασιλέως, που φορούσε τη στολή του Δουκός, πλησίασε και αγκάλιασε τον Άγιο Γρηγόριο και του είπε ότι με διαταγή του Βασιλέως θα τον κρατήσει κοντά του. Όπως κατάλαβε ο Άγιος Γρηγόριος ο ομιλών στο όνειρο ήταν ολοφάνερα ο Πολιούχος της πόλεως Άγιος Δημήτριος, ο οποίος του αποκάλυψε ότι θέλημα του Θεού ήταν να παραμείνει στη Θεσσαλονίκη και έμμεσα προφήτευε την μελλοντική εκλογή του σε Αρχιεπίσκοπο της πόλεως αυτής.

Ως δεύτερη απόδειξη θα φέρουμε το εξής περιστατικό: τον Μάιο του 1347 το κίνημα των Ζηλωτών αρνήθηκε την εγκατάσταση του νεοεκλεγέντα Αρχιεπισκόπου στη Θεσσαλονίκη. Το ίδιο συνέβη και το 1348, οπότε ο Άγιος Γρηγόριος αναγκάστηκε να καταφύγει στην Κωνσταντινούπολη και από εκεί στάλθηκε ως τοποτηρητής στη Λήμνο, η οποία εκείνη την εποχή στερούνταν επισκόπου. Εκεί με θερμές προσευχές έσωσε το νησί από λοιμική νόσο, και αυτό ήταν μόνο μια πτυχή από το αξιόλογο ποιμαντικό έργο του «πού έγέμισε μέ πνευματικά αγαθά τούς Λημνίους»¹⁵⁹. Παράλληλα επέτυχε να μεταδώσει στους γηγενείς την ιδιαίτερη τιμή και ευλάβεια, που ο ίδιος διατηρούσε προς τον πολιούχο της Θεσσαλονίκης. Μάλιστα τόσο βαθιές ρίζες απέκτησε η επίδραση αυτή στη θρησκευτικότητα των ανθρώπων του νησιού που έως και σήμερα οι Λήμνιοι ευλαβούνται ιδιαίτέρως μεταξύ των Αγίων τον Άγιο Δημήτριο.

Η «Ομιλία ΜΓ' (43) Εις τον εν αγίοις μεγαλομάρτυρα και θαυματουργόν και μυροβλήτην Δημήτριον» είναι η μόνη γνωστή ομιλία του Αγίου Γρηγορίου, που είναι αποκλειστικά αφιερωμένη στον Μυροβλήτη Άγιο. Βεβαίως αναφορές σε αυτόν συναντούμε και σε αρκετές άλλες ομιλίες του. Οι 62 συνολικά ομιλίες του - με διάφορα θέματα - που διασώθηκαν στη χειρόγραφη παράδοση, αποτελούν ίσως το μικρότερο τμήμα από τις ομιλίες που συνέταξε. Δυστυχώς όμως - πλην των 62 - οι περισσότερες απωλέσθησαν. Θα πρέπει λοιπόν να θεωρούμε βέβαιο ότι ο Άγιος Γρηγόριος θα είχε συγγράψει

και άλλες ομιλίες για τον Άγιο Δημήτριο, ιδίως κατά τα έτη που αρχιεράτευε στη Θεσσαλονίκη.

ΥΠΟΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. PG 151, 536 - 549.
2. Παπαδόπουλου Αντωνίου, Αγιολογία, τ. II, Θεσσαλονίκη, σελ. 142, του ιδίου, Εγκώμια στον Άγιο Δημήτριο κατά την Παλαιολόγεια εποχή και ο εορτασμός του στη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 1989.
3. PG 151, 536 B.
4. PG 151, 536 B.
5. PG 151, 536 B.
6. PG 151, 536 B.
7. PG 151, 536 B.
8. PG 151, 536 B - C.
9. PG 151, 536 C.
10. PG 151, 536 C.
11. PG 151, 536 D.
12. PG 151, 536 D.
13. PG 151, 537 C.
14. Άγιος Δημήτριος, Εγκωμιαστικοί Λόγοι επιφανών Βυζαντινών λογίων, Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Πέτρος Βλαχάκος, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 212 - 219 και σελ. 354, υποσ. 16.
15. Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, τ.11,σελ. 169.
16. PG 151, 537 D.
17. PG 151, 537 A .
18. PG 151, 537 A .
19. PG 151, 537 A .
20. PG 151, 537 A .
21. Σοφ. Σολ. 4,13 και PG 151, 537 B.
22. PG 151, 540 B.
23. PG 151, 540 C.

24. PG 151, 540 B- C.

25. Ιω. 6,56

26. PG 151, 540 D.

27. PG 151, 540 D.

28. Παπαδόπουλου Αντωνίου, Δημήτριος Μεγαλομάρτυς, Θ.Η.Ε. , Αθήναι 1966, τ.4 , στ.1051.

29. PG 151, 540 D. Βλέπε και «εἶπεν αὐτῷ ὁ Κύριος· προσέσχες τῇ διανοίᾳ σου κατὰ τοῦ παιδός μου Ἰώβ, ὅτι οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν ἐπὶ τῆς γῆς, ἄνθρωπος ἄμεμπτος, ἀληθινός, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς πονηροῦ πράγματος;» Ἰώβ 1,8 και «εἶπε δὲ ὁ Κύριος πρὸς τὸν διάβολον· προσέσχες οὖν τῷ θέραποντί μου Ἰώβ, ὅτι οὐκ ἔστι κατ' αὐτὸν τῶν ἐπὶ τῆς γῆς ἄνθρωπος ὅμοιος αὐτῷ, ἄκακος, ἀληθινός, ἄμεμπτος, θεοσεβής, ἀπεχόμενος ἀπὸ παντὸς κακοῦ; ἔτι δὲ ἔχετε ἀκακίας· σὺ δὲ εἶπας τὰ ὑπάρχοντα αὐτοῦ διακενῆς ἀπολέσαι» Ἰώβ 2,3.

30. PG 151, 540 D.

31. PG 151, 540 D.

32. PG 151, 541 A.

33. PG 151, 541 A.

34. PG 151, 541 A.

35. PG 151, 541 A.

36. PG 151, 541 A.

37. Παπαδόπουλου Αντωνίου, Δημήτριος Μεγαλομάρτυς, Θ.Η.Ε. , Αθήναι 1966, τ.4 , στ.1050.

38. PG 151, 541 B.

39. PG 151, 541 B και Β' Κορ.2,15 «ὅτι Χριστοῦ ευωδία εσμέν τω Θεῷ».

40. Β' Κορ.2,15-16.

41. PG 151, 541 C.

42. PG 151, 541 C. Βλέπε Α' Πέτρου 2,5.

43. PG 151, 541 D. Βλέπε και Πρξ.6,30.

44. PG 151, 541 D. Ο ωρατίων ήταν ο κοντός αγορευτικός χιτώννας που ενδύονταν Ρωμαίοι και Βυζαντινοί αξιωματούχοι τοποθετώντας τον στους ώμους τους.

45. Ο Μάρκος Αυρήλιος Βαλέριος Μαξιμιανός Ηρακλής – Ερκούλιος, (Marcus Aurelius Valerius Maximianus Herculus) υπήρξε συναυτοκράτορας

του Διοκλητιανού από το 285 έως το 305. Ως φανατικός ειδωλολάτρης ο Μαξιμιανός πίστευε ότι βρισκόταν υπό την προστασία του Ηρακλή και για αυτό είχε προσθέσει στο όνομα του το *Herculius*, από το Λατινικό *Hercules*, με απόδοση στην ελληνική Ερκούλιος.

46. Στη Βυζαντινή διοίκηση στη Θεσσαλία συμπεριλαμβανόταν η Δυτική Μακεδονία, η Θεσσαλονίκη και η Βορειανατολική Θεσσαλία. Περί του αξιώματος του Δουκός, βλέπε Δουκάκη Κωνσταντίνου, Συναξαριστής, τόμος Οκτωβρίου, Αθήναι 1895, σελ. 426.

47. PG 151, 541 D.

48. PG 151, 541 D.

49. Παπαδόπουλου Αντωνίου, Αγιολογία, τ. II, Θεσσαλονίκη, σελ. 142.

50. PG 151, 541 D.

51. Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1985, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, τ.9,σελ. 427, Ομιλία ΙΣΤ΄ Περί της κατ' άνθρωπον οικονομίας του Χριστού, εις το μέγα Σάββατον.

52. PG 151, 544 A.

53. Ψλμ.95,5.

54. Βλέπε Μτθ. 11,28

55. PG 151, 544 A.

56. PG 151, 544 A.

57. Ο Ρωμαίος αυτοκράτορας από την εποχή του Αυγούστου Καίσαρα είχε τον τίτλο του Μεγάλου Αρχιερέως των ειδώλων (*Pontifex Maximus*). Παράλληλα όμως, όπως επισημαίνει ο ιστορικός Φραγκίσκος Βερτολίνη, οι αυτοκράτορες, ιδίως εκείνη την εποχή, αξίωναν να λατρεύονται ως ζωντανοί θεοί. Την εποχή του Διοκλητιανού και του Μαξιμιανού όποιος ήθελε να τους συναντήσει - σε όποια τάξη των Ρωμαίων πολιτών κι αν ανήκε - έπρεπε να προσπέσει στο δάπεδο, για να προσκυνήσει σαν να βρισκόταν μπροστά σε θεό. Βλέπε Βερτολίνη Φραγκίσκου, Ρωμαϊκή Ιστορία, μτφρ. Σπυρ. Λάμπρου, Αθήναι 1894, σελ. 429.

58. PG 151, 544 A.

59. PG 151, 544 B.

60. PG 151, 544 B.

61. PG 151, 544 B.

62. PG 151, 544 B.

63. PG 151, 544 B.

64. PG 151, 544 B.

65. PG 151, 544 B - C.

66. Άγιος Δημήτριος, Εγκωμιαστικοί Λόγοι επιφανών Βυζαντινών λογίων, Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Πέτρος Βλαχάκος, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 335.

67. PG 151, 544 .

68. Α΄ Κορ. 11,1.

69. PG 151, 544 C.

70. Γλαβίνα Απόστολου, Ιστορία της Εκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1986, τεύχος Α΄, σελ. 210 - 216.

71. Βερτολίνη Φραγκίσκου, Ρωμαϊκή Ιστορία, μτφρ. Σπυρ. Λάμπρου, Αθήναι 1894, σελ. 424.

72. Paribeni R., Μαξιμιανός, Θ.Η.Ε., Αθήναι 1966, τ.8 , στ.606.

73. Γλαβίνα Απόστολου, Ιστορία της Εκκλησίας, Θεσσαλονίκη 1986, τεύχος Α΄, σελ. 213 - 214.

74. Μελετίου Μητροπολίτου Αθηνών, Εκκλησιαστική Ιστορία, Βιέννη 1783, τ. Α΄, κεφ. ΙΣΤ΄, σελ.281.

75. PG 116, 1173A. Παράβλεπε και : «Οτε Μαξιμιανός ο βασιλεὺς εν τη Θεσσαλονικέων διήγεν πόλει». Demetrius m. Thessalonicae (S.) Passio.

76. PG 116, 1185A.

77. Αγίου Νικοδήμου του Αγιορείτου, Συναξαριστής των δώδεκα μηνών του ενιαυτού, Βενετία 1819,τόμος Α΄, σελ.193.

78. PG 151, 544 C.

79. PG 151, 544 C.

80. PG 151, 544 C.

81. Παπαδόπουλου Αντωνίου, Αγιολογία, τ. ΙΙ, Θεσσαλονίκη, σελ. 10.

82. PG 151, 544 C.

83. PG 151, 544 C.

84. PG 151, 544 C.

85. Μτθ. 26,31

86. PG 151, 544 C.

87. Σύμφωνα με τα Συναξάρια, αλλά και τις σχετικές αρχαιολογικές έρευνες ο Άγιος Δημήτριος φυλακίσθηκε στο δημόσιο Ρωμαϊκό λουτρό, σε ένα δωμάτιο ακάθαρτο, που αποτελούσε βοηθητικό χώρο. Κατά τον Συμεών τον Μεταφραστή - τέλη 9ου αιώνα - αρχές 10ου αιώνα - στο έργο του "Μαρτύριο του Αγίου Δημητρίου" (§ η΄) εκεί ήταν οι «καμάραι καμίνων».

88. PG 151, 544 C - D.

89. Τα Πύθια ήταν μουσικού και αθλητικού χαρακτήρα αγώνες των αρχαίων Ελλήνων προς τιμή του θεού Απόλλωνα. Την εποχή της κατάκτησης της Ελλάδας από τους Ρωμαίους τα Πύθια μετονομάστηκαν σε Πύθια - Ρωμαία.

90. Το Εξαποστειλάριον του Όρθρου της εορτής του Αγίου Νέστορος αναφέρει σχετικά: «Μάρτυς Χριστοῦ Δημήτριε, ὡς ποτὲ τοῦ Λυαίου, τὴν ὄφρυν καὶ τὴν ἔπαρσιν, καὶ τὸ ἵππειον θράσος, καθεῖλες χάριτι θείᾳ, τὸν γενναῖον κρατύνας, ἐν τῷ σταδίῳ Νέστορα, τοῦ Σταυροῦ τῆς δυνάμει».

91. PG 151, 544 D , και Άγιος Δημήτριος, Εγκωμιαστικοί Λόγοι επιφανών Βυζαντινών λογίων, Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Πέτρος Βλαχάκος, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 335.

92. PG 151, 544 D.

93. PG 151, 544 D, και Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, τ.11,σελ. 181.

94. Οι λόγοι του Αγίου Δημητρίου σύμφωνα με την προφορική παράδοση, όπως αυτή καταγράφεται στο Συναξάριον του Αγίου Νέστορος, είναι οι εξής: «Ο δε Άγιος, σφραγίσας αυτὸν τῷ τιμίῳ Σταυρῷ, εἶπε· «Και τον Λυαίον νικήσεις και υπὲρ Χριστοῦ μαρτυρήσεις».

95. PG 151, 545 A.

96. PG 151, 545 A.

97. PG 151, 545 A.

98. Κωνσταντίνου Γεωργίου, Λεξικόν των Αγίων Γραφών, Αθήναι 1888 επαν.1973, σελ.738.

99. PG 151, 545 A.

100. PG 151, 545 A.

101. PG 151, 545 A - B.

102. PG 151, 545 B.

103. PG 151, 545 B.

104. PG 151, 545 B.

105. PG 151, 545 B.

106. PG 151, 545 B.

107. PG 151, 545 B.

108. PG 151, 545 B.

109. PG 151, 545 B - C.

110. Αρχιμ. Εφραίμ Ξηροποταμηνού, Το Εγκώμιο του Αγίου Γρηγορίου του Παλαμά στον Άγιο Δημήτριο τον Μυροβλύτη, Αγιορείτικη Μαρτυρία, Τριμηνιαία έκδοσις Ιεράς Μονής Ξηροποτάμου, τεύχος 5, Σεπτέμβριος - Οκτώβριος 1989.

111. PG 151, 545 C. Σύμφωνα με το Συναξάριον του Αγίου Νέστορος η νίκη του Αγίου επί του Λυαίου στον Μαξιμιανό: τῷ βασιλεῖ ψυχικὴν περιποιήσατο σύγχυσιν· καὶ αὐτίκα τὸν μὲν ἅγιον Δημήτριον προσέταξε λόγχαις τρωθῆναι, ὡς αἴτιον τῆς σφαγῆς τοῦ Λυαίου· τὸν δὲ ἅγιον Νέστορα τῷ ἰδίῳ ξίφει ἀναιρεθῆναι.

112. PG 151, 545 C.

113. Άγιος Δημήτριος, Εγκωμιαστικοί Λόγοι επιφανών Βυζαντινών λογίων, Εισαγωγή, μετάφραση, σχόλια Πέτρος Βλαχάκος, Θεσσαλονίκη 2004, σελ. 341.

114. PG 151, 545 C.

115. Κολ. 1,24.

116. Τρεμπέλα Παναγιώτου, Η Καινή Διαθήκη μετά συντόμου ερμηνείας, Αθήναι 1992.

117. PG 151, 545 C.

118. Βακάρου Δημητρίου π., Ο Πολιούχος της Θεσσαλονίκης Άγιος Δημήτριος ο Μυροβλύτης, Θεσσαλονίκη 2009, σελ.153.

119. PG 151, 544 C.

120. PG 151, 544 D.

121. Νικολάου Καβάσιλα, Προσφώνημα εις τον Ένδοξον του Χριστού Μεγαλομάρτυρα Δημήτριον τον Μυροβλήτην, Ιωάννου Θ., Μνημεία Αγιολογικά, Βενετία 1884, σελ.114.

122. PG 151, 545D - 548 A.

123. PG 151, 548 A , και Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας , τ.11, σελ. 185.

124. PG 151, 548 B.

125. PG 151, 548 C.

126. Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας , τ.11,σελ. 12.

127. Ίσως η τελευταία σχετική μαρτυρία περί της ροής του Μύρου του Αγίου, να είναι του Ρώσου μοναχού Ησαΐα, που ήλθε προσκυνητής στο ναό του Αγίου Δημητρίου το 1489, μόλις τρία χρόνια προτού οι Οθωμανοί τον μεταβάλουν σε τζαμί και ως εκ τούτου οι ιστορικές μαρτυρίες σιγούν.

128. PG 151, 548 B.

129. PG 151, 548 B.

130. PG 151, 548 B.

131. PG 151, 548 C.

132. PG 151, 548 C.

133. Ψάλλεται χαρακτηριστικά στον Β΄ Κανόνα του Όρθρου της εορτής του Αγίου Δημητρίου: Ἡ πόλις σου Μάρτυς ὡσπερ κρήνη, ναμάτων ὄραται ζωτικῶν, ὡς ρεύματα τὰ μύρα σου, ποταμηδὸν προχέουσα, θαλάσσης τῶν αἰρέσεων, καὶ τῶν παθῶν κατακλύζοντα.

134. P.G.151,533, Ομιλία ΜΒ΄ Εἰς τὸ τῆς τρίτης Κυριακῆς τοῦ Λουκά Ευαγγέλιον.

135. PG 151, 548 D.

136. PG 151, 548 D.

137. PG 151, 548 D.

138. PG 151, 549 A.

139. PG 151, 548 A, και Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας , τ.11, σελ. 185.

140. Μτθ.10,16.

141. PG 151, 549 A.

142. PG 151, 549 A , και Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας , τ.11, σελ. 189.

143. PG 151, 549 A.

144. PG 151, 549 A, και Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας, τ.11, σελ. 189.

145. PG 151, 549 C- D , και Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας , τ.11, σελ. 191.

146. PG 151, 549 D.

147. Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις – σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1985, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας , τ.9,σελ. 7.

148. Χρήστου Παναγιώτου, Εκκλησιαστική Γραμματολογία, Θεσσαλονίκη 2003,τ. Β΄, σελ. 45.

149. Ζήση Θεοδώρου π., Θεολόγοι της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1989, σελ.129.

150. Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Ομιλία 33,3.

151. Φουντούλη Ιωάννου, Λειτουργικά στοιχεία στον Άγιο Γρηγόριο τον Παλαμά, Πρακτικά διεθνών επιστημονικών συνεδρίων Αθηνών και Λεμεσού "Ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς στην ιστορία και το παρόν", Άγιον Όρος 2000, σελ. 351.

152. Παπαδόπουλου Αντωνίου, Αγιολογία, τ. ΙΙ, Θεσσαλονίκη, σελ. 142, του ιδίου, Εγκώμια στον Άγιο Δημήτριο κατά την Παλαιολόγεια εποχή και ο εορτασμός του στη Θεσσαλονίκη, Θεσσαλονίκη 1989. Εδώ να προσθέσουμε ότι ο Άγιος Γρηγόριος ο Παλαμάς από τον Μάρτιο του 1354 έως και την άνοιξη του 1355 υπήρξε αιχμάλωτος των Τούρκων.

153. Γρηγορίου Παλαμά, Άπαντα τα Έργα, κείμενον - μετάφρασις - σχόλια υπό Χρήστου Παναγιώτη, Θεσσαλονίκη 1986, Έλληνες Πατέρες της Εκκλησίας , τ.11,σελ. 11.

154. PG 151, 545 A.

155. Παπαδόπουλου Αντωνίου, Αγιολογία, τ. Ι , Θεσσαλονίκη 1991, σελ. 24.

156. Μτθ.10.16.

157. Ζήση Θεοδώρου π., Θεολόγοι της Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη 1989, σελ.132.

158. Ρ.Γ.151, 569.

159. Ζήση Θεοδώρου π., Η Λήμνος σώθηκε από λοιμική νόσο με προ-
σευχές του Αγίου Γρηγορίου Παλαμά, Άρθρο αναρτημένο στο ιστολόγιο
[AKTINES](http://aktines.blogspot.com/) στις 19 Μαρτίου 2020.

Πηγή : <http://aktines.blogspot.com/>